

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 96

София, сжбота 1 юний

1929 г.

106. заседание

Петък, 31 май 1929 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 16 ч. 25 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

Присъствуватъ нужното число народни представители, за да е заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следните народни представители: Еминъ Тахировъ Агушевъ, Петъръ Анастасовъ, Никола Андреевъ, Никола Аретовъ, Христо Баралиевъ, Димитъръ Бошняковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Илия Бояджийски, Григоръ Василевъ, Йорданъ Гавалюговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Йорданъ Ганчевъ, Павелъ Георгиевъ, Димитъръ Грънчаровъ, Георги Губидѣльниковъ, Борисъ Димевъ, Стефанъ Димитровъ, д-ръ Никола Думановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Евтимовъ, Димитъръ Зографски, Димитъръ Ивановъ II, Савчо Ивановъ, Димитъръ Икономовъ, Прокопи Йоловъ, Иванъ Казанджиевъ, Левъ Кацковъ, Колю Кожаклиевъ, Тодоръ Кожухаровъ, Боню Колевъ, Иванъ Колевъ, Гето Кръстевъ, Коста Лулчевъ, Михаилъ Маджаровъ, Александъръ Малиновъ, Калоянъ Маноловъ, Тончо Мечкарски, д-ръ Кънчо Милановъ, Максимъ Милевъ, Милю Милевъ, Василь Митевъ, Добри Митевъ, Генко Митовъ, Стойчо Мошановъ, Димитъръ Нейковъ, Иванъ х. Николовъ, д-ръ Хараламби Орошаковъ, Петко Палиевъ, Георги Петровъ Панайотовъ, Петъръ Панайотовъ, Малинъ Паневъ, х. Георги х. Петковъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Алекси Поповъ, Кръстанъ Поповъ, Петко Разсужановъ, Николай Савовъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Пандо Сидовъ, Георги Симеоновъ, Кирилъ Славовъ, Петъръ Стояновъ, д-ръ Владимиръ Такевъ, Никола Костовъ Тахтаджи, Андрей Тодоровъ, Петъръ Тодоровъ, Никола Търкалановъ, Ангелъ Узуновъ, Методи Храновъ, Тома Янчевъ Христовъ, Александъръ Цаневъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, Цвѣтко Цвѣтковъ, Стойне Чакръкчийски, Григоръ Чешмеджиевъ и Маринъ Шиваровъ)

Разрешени сж отпуски отъ бюрото на Камарата на следните народни представители:

На г. Борисъ Евтимовъ — 1 день и

На г. Константинъ Муравиевъ — 2 дни.

Следва да се разреши отпускъ отъ Народното събрание на следните народни представители:

На г. Милю Милевъ — 4 дни;

На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 2 дни;

На г. Николай Алексиевъ — 2 дни;

На г. Страшимиръ Георгиевъ — 2 дни;

На г. Александъръ Пиронковъ — 2 дни;

На г. д-ръ Кънчо Милановъ — 1 день;

На г. Ангелъ Узуновъ — 2 дни;

На г. Иванъ п. Янчевъ — 3 дни и

На г. Кирилъ Славовъ — 2 дни.

Който сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че отъ народния представителъ г. д-ръ Йовчо Пеневъ е постъпило законодателно предложение за разрешаване на Самоковската об-

щинска тричленна комисия да гласува бюджета на стопанското предприятие за постройката на водопроводъ и електрическо освѣтление въ курорта „Чамъ-курия“. (Вж. прил. Т. I, № 135)

Предложението е подписано отъ нужното число народни представители.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпило питане отъ народния представителъ г. Илия Януловъ, къмъ г. министъръ-председателя по стачките на работниците по тютюните.

Законодателното предложение ще се раздаде на г. г. народните представители и ще се тури на дневенъ редъ за разглеждане.

Питането ще се съобщи на г. министъръ-председателя, за да даде надлежниятъ отговоръ.

Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за облагане съ данъкъ моторните коли.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ поправките и прибавките, приети на второ четене)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Д. Бошняковъ (д. сг): Дълга да ви дамъ едно малко обяснение, г-да, за камионетките и камионитъ. Въ буква в на чл. 8 се говори за камиони, камионетки, трактори и др. Иматъ се предъ видъ ония камиони и камионетки, които прекарватъ пътници. Въ следующата буква г се говори за камиони и камионетки до 3 тона включително, които прекарватъ багажъ. Нека да се има предъ видъ това.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата г. министъръ-председателътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Чл. 47, станалъ 46, гласи така: (Чете) „Облагането на моторните коли по настоящия законъ ще почне отъ 1 юлий 1929 г.“ Въ първоначалния проектъ на Министерството на финансите се казваше, че облагането ще почне отъ 1 априль 1929 г. Въ комисията, обаче, сж смѣтали, че ако остане датата 1 априль 1929 г., ще станатъ усложнения досежно прилагането на закона, понеже сега сме вече къмъ края на м. май. Съ огледъ на това, че общинитъ сж дали събирането на този данъкъ на предприемачъ, комисията е благоразсудила да измѣни датата отъ 1 априль на 1 юлий. Смѣя, обаче, да заявя, че своевременно е съобщено на всички общини и не е събиранъ данъкътъ отъ моторните коли по съществуващите закони, и наредби за изтеклото време отъ 1 априль до днесъ. Редътъ изисква, щото събирането на данъка да започне отъ тогава, откогато е прекъснато да се събира. Този данъкъ се е събиралъ до 31 мартъ, значи отъ 1 априль трѣбва да започне събирането му наново. Ето защо мотивътъ, който

е заставилъ почитаемота комисия да измѣни срока, определенъ въ първоначалния проектъ на Министерството на финансите, нѣма мѣстото си и азъ моля чл. 47, станалъ 46, да гласи така: (Чете) „Облагането на моторните коли по настоящия законъ започва“ — не „ще почне“ — „отъ 1 април 1929 г.“

Въ следващия чл. 48, станалъ чл. 47, където се говори за договоритѣ, сключени отъ общинитѣ, се казва, че тѣзи договори иматъ сила само до 1 юлий 1929 г.; сѣшо и въ следващата алинея на този членъ се споменава датата 1 юлий 1929 г. Ще трѣбва и въ този членъ на дветѣ мѣста датата 1 юлий 1929 г. да стане „1 април 1929 г.“

Моля тѣзи поправки досежно датата да се приематъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, въ чл. чл. 46 и 47 датата 1 юлий 1929 г. да стане 1 април 1929 г., моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ на трето четене законопроекта за облагане съ данѣкъ моторните коли, заедно съ приетата поправка, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 91).

Пристъпваме къмъ втора точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за доставяне релси и дребни желѣзнопътни материали за нуждитѣ на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за доставка по доброволно съгласие на релси и дребни желѣзнопътни материали за нуждитѣ на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 92)

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване на Харманлийската градска община да сключи заемъ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 131)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за разрешаване на Харманлийската градска община да сключи заемъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Предлагамъ да се даде спешностъ на законопроекта.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, да се даде спешностъ на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“)

за разрешаване на Харманлийската градска община да сключи заемъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 131)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 1, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 131)

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 131.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 131)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ С. Рясковъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. прил. Т. I, № 131)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 4, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — одобряване предложението за одобрение договора, сключенъ между българското правителство и Дирекцията на Дисконто Гезелшафтъ — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Димитъръ Дрънски.

Д. Дрънски (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Трѣбва да признаемъ, че недоумението, което предизвика въ първия моментъ съобщението, какво между българското правителство и консорциума, представляванъ отъ Дисконто Гезелшафтъ, е сключена спогодба, по силата на която българското правителство ще трѣбва да плати около 17 милиона швейцарски франка плюсъ лихвитѣ въ продължение на 15 години или всичко около 23 милиона швейцарски франка, за да се ликвидира окончателно спорътъ, не можа да бѣде разсѣто напълно отъ експозето на г. Моллова, колкото и илюминозно, колкото и открито, колкото и свѣтло да бѣше то. Останаха все пакъ въпроси недостатъчно изяснени, останаха все пакъ страни недостатъчно освѣтлени и остана най-сетне, ако щете, убеждението, че българскиятъ народъ, откакъ е свършена войната, само трѣбва да плаща, даже тамъ, цето има да взема, пакъ трѣбва да плаща. Плаща репарации, плаща окупации, дава въ натура каменни вжглища, добитѣкъ, жита, вземамъ му земитѣ, и най-сетне, вземамъ му и това, което има да взема и надъ него трѣбва да плати още нѣщо, за да се освободи. И ако забелязахте, въ речта си г. Молловъ все пакъ остави една отворена врата, че въ бъдеще може би ще се повдигнатъ още нови спорове, които ще има да уреждаме, които спорове, безспорно, ще докаратъ едни нови задължения за българския народъ. И най-сетне можемъ да кажемъ, че българскиятъ народъ, понеже е навикналъ да плаща, ще плати въротно и това, което сега се иска отъ него. Той ще плати, защото непременно спогодбата ще мине, но все пакъ трѣбва да си кажемъ убеждението, че това, което днесъ се иска отъ българския народъ да плати на Дисконто Гезелшафтъ, е свършено неоснователно искане и че, следователно, спогодбата е сключена въ ущърбъ на интереситѣ на България и на българския народъ. Чрезъ нея не е създадено абсолютно никакво благоприятствувано положение за насъ. Не е легенда, а фактъ, че България е имала да взема и да взема много повече, отколкото има да дава, и че най-малкото, което можеше да стане, то бѣше да се постигне едно прихващане и, следователно, ако България се откаже отъ своето вземане, и другитѣ да се откажатъ отъ тѣхното вземане, което е много по-малко и което се обема изцѣло отъ вземането, което България има срещу германската държава и срещу германскитѣ банки. Право е това, което каза г. министърътъ, че спороветѣ между Дисконто Гезелшафтъ и България може би сѣ се породили още отъ деня на сключването на договоритѣ въ м. юлий 1914 г., защото предполагамъ, че това, което е родено въ порокъ, живѣе въ порокъ и трѣбва да умре въ порокъ. Лошитѣ отношения между Дисконто Гезелшафтъ и България умираатъ порочно за България, умираатъ съ тежестъ за България, когато би трѣбовало да бѣдатъ ликвидирани безъ никакви нови задължения за България. Вѣрно е, че презъ м. юлий 1914 г. се сключиха съ Дисконто Гезелшафтъ, респективно съ консерна, който той представляваше и въ който влизаха швейцарски и холандски банки, които впоследствие излѣзоха отъ този консернъ, четири договора, за които говори г. Молловъ: първиятъ, за емитиране на единъ държавенъ заемъ отъ 500 милиона златни франка, вториятъ, за авансирание на 120 милиона срещу съкровищни бонове; третиятъ — за експлоатация на дветѣ мини „Перникъ“ и „Бобовъ-долъ“

и четвъртият — за постройката на линията Михайлово—Порто-Лагосъ и пристанището Порто-Лагосъ. Клаузата от първия договор, съгласно която въ случай на обявяване на война изпълнението на този договор може да бъде преустановено, прекратено, водеше следъ себе си, споредъ менъ, и унищожаването на останалитъ договори за постройката на линията и за експлоатацията на минитъ. Това искамъ още отсега да го кажа, защото намирамъ, че съвършено неоснователно се смѣта, че германският консервн Дисконто Гезелшафтъ, който въ 1916 г. е образувалъ дружество за експлоатация на минитъ, има право да претендира на нѣкакви обезщетения, тъй като, поради създаването се обществено мнение, поради движението, което тоя въпросъ предизвика у насъ тогава, тия мини не бѣха предадени за експлоатация на този консервн. Този въпросъ, г-да, има една тѣжна история въ миналото, има едни перипетии, които сѣ свързани може би съ грѣшки въ миналото, но споредъ мене, за да се дойде до разрешението, до което се дойде днесъ, сѣ свързани и съ грѣшки въ настоящето.

Безъ да навлизамъ въ материята, която г. Молловъ изложи предъ васъ, азъ искамъ да се спра на следния въпросъ, който остана неосвѣтленъ, неизясненъ, и който, струва ми се, не е уреденъ съ предложената днесъ за одобрение спогодба.

Отъ чистото произведение на сконтиранитъ 120 милиона франка съкровищни бонове — първия авансъ — бѣше поето задължение отъ Дисконто Гезелшафтъ да изплати едно задължение, което България имаше отъ 1912/1913 г., отъ времето на балканската война, къмъ рускитъ банки, представявани отъ Руско-азиатската банка въ размѣръ на около 28 милиона златни лева. Това е смѣтката, която г. Молловъ посочва, като смѣтка известна подъ името Рубълъ-контъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: 10 милиона рубли поменете, защото то е право.

Д. Дрънски (д): 10 милиона рубли, върно е, но по курса тѣ правятъ около 28 милиона златни лева. И такъвъ е размѣрътъ на това искане, ако не се лъжа.

Министъръ В. Молловъ: Задължението е 10 милиона рубли. Курсъ нѣма.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Курсъ нѣма. Това си има своето значение.

Д. Дрънски (д): Ако ние приемемъ, че рублата има курсъ като пара, която навремето е била злато, този курсъ отговаря точно на тая сума, която азъ ви посочвамъ като задължение на България, а именно 27.844.000 златни лева.

Сега въпросътъ се слага най-напредъ тамъ, за да посоча това, което споредъ мене остана неосвѣтлено, или остана въ тъмнина, и което ще предизвика, повтарямъ да кажа, споръ по-нататъкъ. Тая сума отъ 28 милиона лева, съ която Дисконто Гезелшафтъ се съгласи навремето и пое задължението да изплати за наша смѣтка на руската банка, не е платена. Признава се, че тая смѣтка „Рубълъ-контъ“ — приемамъ я за моментъ, че е 10 милиона рубли — стои открита. Питамъ сега: въ това задължение, което ще поемемъ да изплатимъ отъ 17 милиона швейцарски франка, а съ лихвитъ 22 милиона, които ще дадемъ на Дисконто Гезелшафтъ въ разстояние на 15 години, за да се ликвидиратъ минали отношения, за да се ликвидира споменътъ на миналото — влиза ли и тая сума? Не влиза. А Дисконто Гезелшафтъ по силата на факта, че издадохме тия съкровищни бонове навремето, трѣбваше да поеме задължението да изплати тоя дългъ.

Следователно, г. г. народни представители, като имате предъ видъ, че тия 28 милиона златни лева днесъ стоятъ открити въ тежестъ на България — и както се хроникира и се пусна косвено съобщението, че за събирането на тая сума ще се формира банка или ще се преобразува старата банка, за да ги вземе отъ българската държава — вие ще разберете най-напредъ и на първо мѣсто, че съ тази спогодба, която се предлага да вотирате, спорътъ съ Дисконто Гезелшафтъ не се ликвидира. България плаща сега една сума, за да бѣде задължена утре да плати една още по-голяма сума, за да дойде до едно второ допълнително ликвидирание на неликвидирани отношения, било съ Дисконто Гезелшафтъ, било съ банки, съ които Дисконто Гезелшафтъ, бидейки въ отношения, трѣбваше да ликвидира нашитъ спорове.

Това е първото възражение, което може да се направи основателно върху несъстоятелността на спогодбата, която е сключена.

Второто нѣщо, на което трѣбва да обърне внимание почитаемото Народно събрание, когато ще гласува тази спогодба, е следното. Въ отношенията съ Дисконто Гезелшафтъ и съ Райха, които отношения сѣ вървѣли разбъркано и следъ това сѣ вървѣли паралелно, се явява единъ въпросъ, който, споредъ мене, се разрешава по следния начинъ, като поставимъ правилно отношенията отъ една страна между Българската народна банка и германското правителство и между Дисконто Гезелшафтъ и българското правителство, отъ друга страна. Въпросътъ, който искамъ да повдигна, и известниятъ въпросъ за авоаритъ на българската държава, респективно на Българската народна банка въ Германия — тия авоари, за които — нека ми бѣде позволено да направя тая бележка — и днесъ още стои открита въ Българската народна банка смѣтка № 746 на Райхсъ-банкъ при Софийския клонъ на Българската народна банка, съ завѣрка въ наша полза, отъ около 800 и толкова милиона марки. Това положение има своето голѣмо значение при разрешаването съвѣстно на въпроса, дали трѣбва или не трѣбва тая спогодба да бѣде одобрена.

Нашитъ авоари въ Германия произлизатъ отъ следнитъ два источника. По силата не вече толкова на договоритъ отъ 1914 г., но по силата на военнитъ конвенции, които сключихме съ Германия и съ Австро-Унгария, България имаше право да получава аванси за водене на войната отъ страна на германското правителство. Тия аванси бѣха изчислени, понеже се предполагаше, че войната нѣма да трае дълго време, на една сума отъ около 200 милиона лева военна помощъ. Но когато се видѣ, че войната продължава, германцитъ, които бѣха поели действително задължението да помагатъ въ войната на България и на българското съкровище, трѣбваше по силата на тая конвенция да внасятъ месечно по 50 милиона златни франка. Това внасяне по 50 милиона златни франка е ставало въ продължение на 27 месеца — 2 години и 3 месеца. Вносцитъ, обаче, сѣ направени не въ българското съкровище въ пари, но чрезъ завѣряване на Българската народна банка въ германски банки по нареждането на германското правителство. По тоя начинъ, съ тия вноски, които може би германското правителство — това на мене не е известно — е правило въ действителностъ въ тамошнитъ банки, или чисто и просто е желало да бѣде завѣрена Българската народна банка въ германскитъ банки съ съответнитъ суми, ежесечно отъ 50 милиона златни франка, Българската народна банка е добила авоари въ Германия въ марки, защото тия златни франка сѣ били превѣнати по курса въ марки. И срещу тия свои авоари, които сѣ служили за гарантиране на нейното баночно обращение, банката тукъ е емитирала все повече и повече банкноти. Докато циркулацията е достигнала до милиарди лева въ 1916 г. и 1917 г. Това е първиятъ елементъ на авоаритъ на Българската народна банка въ Германия.

Вториятъ елементъ на тѣзи вземания на България се състои отъ суми, които сѣ вписани въ кредитъ на България, за доставени отъ България стоки, реквизиции, храни и т. н. Следователно, отъ една страна тѣзи авоари се състоятъ отъ сумитъ, съ които Българската народна банка е била завѣрявана и на които е имала право, а отъ друга страна — отъ стойността на стокитъ, които България е доставяла на Германия. Тѣзи авоари сѣ били въ Германия въ германскитъ банки. Напоследъкъ — безъ да проследя тѣхното движение — тѣ сѣ били сведени на една сума отъ около 840 милиона лева. Тѣзи 840 милиона лева, както казахъ въ началото на своята речъ, сѣ една доста и много голѣма сума, за да може да погълне всичкото ни задължение къмъ Дисконто Гезелшафтъ и да остане нѣщо много, върху което България би имала право, и което би трѣбвало да бѣде върнато на България. Въ сѣщностъ това не стана. И сега всичкитъ въпросъ се слага така: какво станаха тия авоари на България? Защо се загубиха? Защо се отиде дотамъ, че въ чл. 3 на тая конвенция, на този договоръ, всичкитъ авоари се смѣтатъ за загубени и Българската народна банка нѣма право да предявява никакви искове, произхождащи отъ тѣхъ? Защо и какъ се загубиха? Този е въпросътъ, който представлява действително интересъ и фактически, и юридически, и ако щете банковъ. Защото въ експозето си г. Молловъ искаше да каже, че благодарение на Incipit, на безгрижието на Българската народна банка, най-вече въ 1921 г., когато банката, вмѣсто да зегли своитъ марки отъ тамъ съ задължение да ги върне

следъ известно време, е предпочела да ги изтегли безъ задължение да ги върне, като гарантира тяхното изтегляне съ по-силна валута. По тоя начинъ България е направила грѣшка — респективно Българската народна банка или тогавашното правителство — да дава чужда здрава валута, да се лишава отъ нея, за да тегли марки, които биха могли да бждатъ взети безъ гаранция, съ задължението да бждатъ върнати, и когато дойде време да се връщатъ, може би щѣха да паднатъ.

Г. г. народни представители! Азъ не правя нито защита, нито апология, нито коря когото и да бжде. За менъ въпросътъ се слага така. Имало ли е тогава възможностъ фактическа и обективна банката да вземе отъ рѣцетъ на германскитѣ банки съ съгласието на германското правителство всички марки, които тя е притежавала като свои авоари по тефтеритѣ, по регистритѣ на тия банки или ако не е могла да ги вземе, имало ли е възможностъ да ги превърне въ друга по-здрава валута и да ги изнесе въ друга страна или пъкъ да ги превърне въ самитѣ германски банки въ здрава валута, швейцарска или французка, и ако не е направила това, чия е вината?

Г. г. народни представители! Подиръ малко азъ ще ви чета единъ пасажъ отъ едно мнение на единъ германецъ, който може би най-право, най-безпристрастно е защитилъ — и забележете добре, като германецъ — каузата на българската държава и на Българската народна банка, безспорно, много по-добре, отколкото я е защитилъ г. Фаденхехтъ съ своя протоколъ отъ 1923/1924 г., макаръ този протоколъ да не доби никаква сила, макаръ да бѣше само единъ Bericht, единъ предварителенъ протоколъ, макаръ съ него да не се ангажирва българското правителство, но съ който все пакъ, споредъ менъ, се създаде оная база, на която принудително българското правителство трѣбваше да стѣпи и отъ която база изхождаше и германскитѣ консерви и германското правителство — базата на едно самопризнание отъ една страна, че ние дължимъ действително по силата на едно частно-правно отношение съ Дисконто Гезелшафтъ една сума въ златни марки, която тогава е била изчислена на 116 милиона златни лева и отъ друга, че всичко останало, по което България има да се разплати съ германското правителство и съ другитѣ банки за своитѣ авоари, е по-скоро единъ въпросъ политически, който ще стои настрана, а въпросътъ съ Дисконто Гезелшафтъ трѣбва да бжде поставенъ на разрешение на тая основа, призната по силата на единъ юридически договоръ, който сме сключили и който ни задължава да платимъ. Тогава г. Фаденхехтъ успѣ да изтегли една нищожна концесия и се съгласи на 116 милиона златни лева. Правителството не можеше да приеме това.

Г. Даневъ, на когото г. Молмовъ отправи една похвала, има тази по-голяма заслуга, това по-голямо достоинство, че излъче много по-добъръ финансистъ, да не кажа дипломатъ, отколкото г. Фаденхехтъ, защото 3-4 години по-късно успѣ да сключи една спогодба, която намалява това заплащане отъ 116 на 22 милиона лева златни.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Интересно е какъ изчислявате 22 милиона златни лева!

Д. Дрънски (д): Цѣлата сума, която ще платимъ, е толкова.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Може ли така да се изчислява?

Д. Дрънски (д): Азъ ще дойда по-нататъкъ на този въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Смѣшни сѣ тия приказки.

Д. Дрънски (д): Защо да сѣ смѣшни?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ами че тия 17 милиона златни лева, ако ги платимъ въ продължение на 100 години, ще станатъ милиардъ.

Д. Дрънски (д): Азъ сумирамъ цѣлата сума, която ще бжде платена. Основната сума е 17.000.000 златни лева, която, докато бжде платена въ продължение на 15 години ще стане 22 милиона златни лева. Вѣрно е, че капиталътъ е 17 милиона златни лева — то е много проста смѣтка — но когато плащате анюитети и одиквяване, този капиталъ става 21.860.000 златни лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато, когато...

Д. Дрънски (д): Г. Ляпчевъ! Тукъ нѣма условности.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ се възмущавамъ, когато сериозни хора говорятъ така, какъ да кажа, глупости.

Н. Мушановъ (д): Г. министре! Не прекъсвайте оратора. Има много по-сериозно, на което трѣбва да се спрете.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако 17 милиона златни лева ги платите въ 1.000 години, ще станатъ 100 милиарда. Безсмислица е да се прави така смѣтка!

Н. Мушановъ (д): Има много по-сериозни работи, върху които Вие трѣбва да мислите, а не да се спирате върху тази дреболия.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съмъ мислилъ върху сериознитѣ работи. Азъ ще ви отговоря на упрѣка, който правѣхте на правителството, че не било сключило спогодба за 40 милиона златни лева. Сега само адвокатлъци правите, отъ които черпятъ аргументи онѣзи, които се борятъ съ държавата.

Н. Мушановъ (д): Вие се борите най-много съ държавата. Глупостъ е да прекъсвате оратора за такава дреболия.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Възмущавамъ се затуй, че ораторътъ приказва работи, които сѣ недостойни за него.

Н. Мушановъ (д): Може ли така да прекъсвате оратора? Може ли да искате да се гласува договорътъ безъ дебати? Това само Вие можете да го предложите.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, азъ го предложихъ, но азъ азияхъ, че ако се намѣри единъ да бжде противъ, азъ нѣма да допусна да не станатъ дебати.

Н. Мушановъ (д): Нали Вие искахте да мине безъ дебати? Достатъчно е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ имахъ основание да искамъ това и ще Ви отговоря защо предложихъ да се гласува безъ дебати.

Н. Мушановъ (д): Бива ли за нищо и никаква дреболия да прекъсвате оратора отъ трибуната?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, защото за достойнството на оратора не прилича да пресмѣта сумитѣ по тоя начинъ.

Н. Мушановъ (д): Той Ви казва колко прави цѣлата сума. — Че съ лихвитѣ прави 22 милиона лева златни.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: 17 милиона златни лева сѣ платими днесъ. Ако ги платимъ следъ 1.000 години, кажете Вие колко ще станатъ?

Н. Мушановъ (д): Лихвата не е ли платима? И ти си ужъ финансистъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Финансистъ съмъ. Може ли такава глупостъ да твърдите? Въ историята на финансовитѣ глупости има такъвъ класически примѣръ. Въ XVIII-ия вѣкъ единъ французинъ казалъ: „Завещавамъ единъ франктъ, който да почне да се използва следъ 1.000 години. Отъ него ще се образува такъвъ и такъвъ капиталъ, ще се основатъ такива и такива академии“. Това се цитира като класическа финансова глупостъ. Това сте Вие. (Нѣкои отъ сговориститѣ ржкоплѣскаха)

Н. Мушановъ (д): Това навѣрно го е казалъ финансистъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Смѣете ли да поддържате такива глупости?

Н. Мушановъ (д): Дръжъ се за сериознитѣ въпроси, не за такива дреболии. Пазете достойнството си.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ го пазя всъкога. Азъ ще говоря по Дисконто и ще ви покажа, каква дребнава партизанска политика водѣхте миналата година; ще ви покажа и какви бѣха аргументитѣ на Дисконто противъ нашитѣ. Тѣ бѣха вашитѣ думи.

Н. Мушановъ (д): Нашитѣ аргументи бѣха само въ зачитата на държавата.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ ще ви докажа, че това, което говори г. Дрѣнски, ще даде аргументи утре на други. Вие не гледате на въпроситѣ държавнически, вашето е само жонгльорство на фрази.

Н. Мушановъ (д): Защо викашъ толкова? Тукъ кръчма ли е? И въ кръчма не се дрънка толкова.

Д. Дрѣнски (д): Азъ благодаря за думитѣ на г. Ляпчева.

Министър-председател А. Ляпчев: Сега продължавайте речта си.

Н. Мушановъ (д): Вие не знаете да се държите. Азъ да съмъ тамъ на трибуната, ще Ви начеша както трѣбва. (Смѣхъ)

Министър-председател А. Ляпчев: Вземи думата, кой те спира? Свободата на тази трибуна е била презъ туй управление гарантирана така, както никога.

Н. Мушановъ (д): Когато по такива сериозни въпроси имате такива отношения, действително заслужавате да Ви начешатъ хората.

Министър-председател А. Ляпчев: Вземете думата, никой не Ви я е отнелъ. Винаги Ви е била давана.

Н. Мушановъ (д): Вие искахте съ акламации да се приеме договорѣтъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ имахъ доста основания да направя това предложение. Азъ го направихъ, но съ уговорката; ако единъ се намѣри противъ, да му се даде думата. Когато направихъ това предложение, азъ имахъ предъ видъ думитѣ на единъ вашъ приятелъ — който най-много вдига гюрултия тукъ — който ми каза: „17 милиона“ Съ две рѣше ще гласувамъ!“ Сега него не го виждамъ тукъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

Н. Мушановъ (д): Вие все съ такива ли доказателства ще си служите?

Министър-председател А. Ляпчев: Какъ можете да говорите несериозни работи!

Н. Мушановъ (д): Това аргументъ ли е?

Министър-председател А. Ляпчев: Да, аргументъ е.

Н. Мушановъ (д): Ами азъ да взема да разправамъ какво Вие частно сте разправали по улицата — това парламентарен аргументъ ли е?

Нѣкой отъ сговориститѣ: И Вие имате много различия помежду си.

Н. Мушановъ (д): Това аргументъ ли е? Де да знамъ азъ, кой му е казалъ, че ще гласува и какво му е казалъ на улицата!

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ го знамъ кой е.

Н. Мушановъ (д): Когато присѣдствувва тукъ, кажете му го

Министър-председател А. Ляпчев: Когато присѣдствувва, ще му го кажа.

Н. Мушановъ (д): Аргументъ ли е това на министър-председателъ? Ами че той може да Ви каже, че нито единъ пътъ не го е казалъ. Аргументъ ли е това на министър-председателъ — че онзи билъ нашъ приятелъ?

Министър-председател А. Ляпчев: Да, аргументъ е, защото вие всички останахте изненадани отъ тая сполука

на България, не на правителството на Демократическия сговоръ. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата)

Н. Мушановъ (д): Ама че ополука!

Министър-председател А. Ляпчев: Да, вие останахте изненадани. И на това, което тукъ приказвате, ще получите отговоръ.

Н. Мушановъ (д): Ние бѣхме изненадани и по стабилизационния заемъ, а пъкъ отъ четири дена насамъ разглеждаме условията задъ стабилизационния заемъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Кое?

Н. Мушановъ (д): Да, да, таквозъ!

Министър-председател А. Ляпчев: Да, таквозъ! Всичко си върви въ редъ.

Н. Мушановъ (д): Ще видимъ какво върви въ редъ. У васъ всичкото е въ редъ!

Д. Каранешевъ (д): И за този редъ България плаща разносикитѣ.

Н. Мушановъ (д): Трѣбваше да се повдигне въпросъ за кокошката и за яйцето!

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ се възмущавамъ, когато сериозни хора говорятъ глупости. Азъ търпя критиката, но да се твърди, че една сума, която ако се плати днесъ, ще бѣде 17 милиона, следъ 5 години — 23 милиона, а следъ хиляда години щѣла да стане 1 милиардъ, това не мога да го търпя, защото уважавамъ оратора.

Н. Мушановъ (д): Ние търпимъ вашитѣ глупости ей така! И ги търпимъ по неволия, защото сме народни представители!

Министър-председател А. Ляпчев: Това показва, че има настроение къмъ демагогия, противъ която трѣбва да се боримъ.

Д. Дрѣнски (д): Ако имате това уважение, за което говорите, ще ми дадете възможностъ да мина по-нататъкъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Имате думата, но глупости не мога да търпя.

Д. Дрѣнски (д): Това, което говоря, не е глупостъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Но съгласете се съ мене, че една сума, която се плаща днесъ, не може да се оценява колко ще стане следъ хиляда години.

Д. Дрѣнски (д): Нѣма хиляда години. Защо говорите така? Тукъ се сумиратъ лихвитѣ.

Министър-председател А. Ляпчев: Вие като търговецъ, като банкеръ, като юристъ, трѣбва да сложите въпроса иначе: тия 17 милиона, платими днесъ, ако ги платимъ следъ 15 години при днешната лихва, колко ще бѣдатъ при 5% лихва вмѣсто 9%? Ето сега какъ се обръща работата. И ще изкарате, че ще плащаме 23 милиона лева, а не 17.

Д. Дрѣнски (д): Азъ цитирахъ това, което пишете въ мотивитѣ на законопроекта — че на 1944 г. капиталътъ ще бѣде 17 милиона плусъ лихвитѣ — 5 милиона 825 хиляди лева; или всичко ще бѣде платено 23 милиона лева. Какво има тукъ глупаво?

Министър-председател А. Ляпчев: Продължавайте! Понеже не можемъ да платимъ сега сумата, а ще я платимъ следъ 15 години, по 5% лихва — видете ли.

Д. Дрѣнски (д): Азъ цитирамъ това, което Вие пишете. Това, което казахъ, не може да накърни Вашето честолюбие.

Н. Мушановъ (д): (Къмъ министър-председателя) Мирно вървятъ дебатитѣ, когато Вие не сте тамъ. (Сочи министерската маса)

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ имамъ една слабост: глупости отъ умни хора не мога да слушамъ.

Д. Дрънски (д): Само Вие говорите винаги умно.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ не говоря за себе си. На Васъ правя комплименти, но не разбирате.

Г. Чернооковъ (д. сг): Митко! Съгласенъ ли си счетоводителъ да ти плати подиръ 15 години дневнитъ пари съ 5% лихва?

Д. Дрънски (д): Не. Но ако ми гарантирате 15 години мандатъ да ми ги плаща на месецъ, частично, съ такава лихва, съ каквато вие сте сключили тоя договоръ.

Н. Мушановъ (д): То се вижда, че умни хора глупости не приказватъ въ този Парламентъ, джанъмъ! (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата)

Д. Дрънски (д. сг): (Къмъ Г. Чернооковъ) Вие сте поддръжникъ на тая ликвидация. Тя е Ваша работа.

Г. Чернооковъ (д. сг): Искамъ педагогически да изясня вашитъ спорове, за да вървите по-нататъкъ.

Д. Дрънски (д): Азъ изяснявамъ, че следъ 15 години, на 1944 г., ще бжде платенъ капиталъ 17 милиона лева плусъ 5% лихва.

С. Савовъ (д. сг): Разбрахме.

Д. Дрънски (д): Това е то. Какво предизвиквате!

Н. Мушановъ (д): Това е най-голѣмата работа.

Д. Дрънски (д): Това е то. Сумата е ачикъ, и нищо повече не може да се каже отъ това. Не можете да намалявате сумата, която е тукъ, и не можете да твърдите, че нѣма да бжде платено това, което азъ ви казвамъ.

С. Савовъ (д. сг): 15 години минаха — ще плащаме още 15.

Д. Дрънски (д): Бай Стоимене! Твоята брада е бѣла, но не знамъ какво има въ главата ти.

Въпросътъ е тамъ: ако тия наши авоари съществуватъ още, ако не сж ликвидирани на юний 1923 г., както се предполага — защо смѣтката въ банката е още открита — ако тия авоари до днешенъ денъ сж налице въ Германия, защо се решава отъ сега нататъкъ — забележете добре — да бждатъ ликвидирани тѣ чрезъ единъ отказъ отъ страна на Българската народна банка. да не претендира тя за никакви права върху тѣхъ, и чрезъ единъ отказъ на българското правителство да предизвика едно искане отъ страна на Народната банка срещу германския Райхъ, срещу германскитъ банки, за повръщането на тия авоари — респективно, за прихващането на това, което има да се взема, срещу това, което се дължи? Тия авоари съществуватъ ли? Казахме — да, съществуватъ днесъ въ едно положение на книжни марки, които сж загубили стойността си, но фигуриратъ въ тевтеритъ. И тогава се поставя другъ въпросъ: какъ тази марка се загуби въ вреда на България и какъ отъ всичко това, което имаше да взема Дисконто, не е загубено нито пфенингъ, нито сантимъ, нито стотинка? А България се изпрѣчи предъ нейни вземания, които сж пропаднали, и предъ единъ дългъ, който си стои цѣлиятъ! Защо стана това?

Обясненията сж следнитъ. Германското правителство, предполагайки, че по силата на договора за миръ въ Версайлъ и по силата на договора за миръ въ Ньойи, нашитъ вземания отъ Германия трѣбва да минатъ къмъ Репарационната комисиия и да бждатъ спаднали отъ нашия репарационенъ дългъ, смѣтало, че то има право да наложи секвестъръ върху тия наши авоари, върху това българско вземане въ германски марки, и не позволява на България да ги изтегли, защото ако България ги изтегли, Германия може да бжде отговорна. Така се обяснява тоя фактъ. Следователно, германското правителство прави неразполагаеми за България авоаритъ на Българската народна банка въ германскитъ банки.

Г. г. народни представители! Тоя въпросъ не е простъ; този въпросъ има въ себе си елементи, при правилното

схващане на които, безспорно, би могло да се дойде до едно справедливо разрешение на отношенията между Българската народна банка и Дисконто, между българското правителство и германското.

С. Савовъ (д. сг): Дай рецептата, да я гласуваме!

Д. Дрънски (д): Трѣбваше да се иска на всѣка цена признаването, че ако тия марки сж обезценени, тѣхното обезценяване е станало по вина на тоя, който е наложилъ секвестъръ и който не е позволилъ на Българската народна банка или да изтегли авоаритъ си, когато марката бѣше по-ценна, и да ги употреби за свои цели — напр., да плати дълга си къмъ Дисконто Гезелшафтъ — или да ги преобърне въ чужда валута, по-здрава, по-запазена. Ако Народната банка бѣше запазила тия свои авоари, днесъ, когато Репарационната комисиия не желае да вземе тия авоари или да ги използва, тия авоари щѣха да представляватъ единъ активъ, съ който можеше да се погаси пасивътъ на България.

Но германското правителство не е позволило това. То не е позволило да се вдигне запорътъ, наложенъ върху нашитъ авоари по съображение, че Репарационната комисиия ще ги иска; и второ — то не е позволило тия авоари да бждатъ обрнати отъ марки въ франкове или въ друга чужда валута, защото искаше да ги запази въ марки, предполагайки, че марката ще бжде докарана до катастрофа, тоя активъ на Българската народна банка ще пропадне и Репарационната комисиия не, ще има какво да дири. Фактътъ е такъвъ.

И ако тоя фактъ е такъвъ, слага се въпросътъ: какви отношения можеше да има между Българската народна банка и германскитъ банки, между българското правителство и германския Райхъ? Е ли това единъ въпросъ чисто юридически? Е ли това за България едно задължение отъ чисто правенъ характеръ? Е ли това едно вземане, единъ авоаръ за България отъ политически характеръ? Може ли тия задължения да бждатъ раздѣлени, да нѣматъ допирни точки и всѣко едно за себе си да се разгледа отдѣлно — както изглежда, че сж разглеждани отъ г. Фаленхетъ, който, повтарямъ да кажа, постави тази погрѣшна база на разрешението на спора съ Дисконто Гезелшафтъ?

Азъ имамъ тукъ едни изявления на г. министъръ Молловъ, правени миналата година въ навечерието на сесията въ Женева, когато предстоеше да се уговарятъ условията за сключването на стабилизационния заемъ. Известно ви е, че въ жевевския протоколъ има известни предварителни условия за сключването на този стабилизационенъ заемъ, между които — ако и не на първо мѣсто — стоеше и въпросътъ да се ликвидиратъ спороветъ съ Дисконто Гезелшафтъ, за да може Дисконто Гезелшафтъ да се съгласи да вдигне претенциитъ си на залогъ върху нашитъ митнически такси, които такси да бждатъ заложени като първа гаранция за сключването на стабилизационния заемъ. По тоя поводъ г. министъръ Молловъ е направилъ изявления, които иматъ своята стойност, за да може да се разбере какъ гледистото е било измѣнено, за да се дойде до тоя резултатъ, до който дохождаме днесъ и до който тогава г. Молловъ е смѣталъ, че по никакъвъ начинъ не трѣбва да се дожажда.

Г. Молловъ е заявилъ следното: (Чете) „Дисконто Гезелшафтъ не е престаналъ да настоява на своитъ претенции. Обаче и българската държава държи на своитъ възражения. Въ всѣки случай, Министерскиятъ съветъ има своето ясно решение: заемъ, отъ който да се изплащатъ непризнатитъ и неустановени вземания на Дисконто Гезелшафтъ, азъ нѣма да сключя.

„Както ви е известно, срещу претенцията на Дисконто Гезелшафтъ, която е удостоверявана съ едно вписване по нейнитъ книжа като такава, изразяваща едно нейно вземане отъ 98 милиона германски марки книжни“ — това има да взема Дисконто споредъ мнението на г. Молловъ, 98 милиона книжни марки; и следъ като германската марка падна на насъ, трѣбваше да падне и за Германия.

Министъръ В. Молловъ: До 56 милиона златни франка.

Д. Дрънски (д): (Продължава да чете) ... „Българската народна банка е имала блокирана въ Германия по заповѣдъ на германското правителство една сума отъ 850 милиона германски марки. Претенцията на Дисконто Гезелшафтъ да иска валоризирането на нейнитъ книжни марки може да бжде базирана само на спогодба отъ политически характеръ, въ който случай и заповѣдта на германското

правителство за блокирането на нашите банкови суми не може да освободи Дисконто Гезелшафтът от задължението ѝ да се компенсира от тая сума на Българската народна банка". Ясно и категорично!

Министър В. Моллов: Това е възражението.

Д. Дрънски (д): Това е мнението на г. министър Моллов, това е казал той, това е гледището на правителството, това е гледището, което трябва да се застъпи, това гледище е най-право и най-съобразно с интересите на България.

(Продължава да чете) „Във всеки случай, тези отношения с Дисконто Гезелшафтът, независимо от преговорите за предстоящия заем, трябва да бъдат ликвидирани. За тая цел Министерският съвет е назначил комисия.“

Това гледище, повтарям да кажа, във моите очи е било юридически най-право, справедливо, най-основателно, защитаващо най-добре интересите на българското съкровище. Това гледище е било изтъкнато доста време подиръ фамозния протокол на г. Фаденхехт, който до напоследък остана скрита тайна, за да се разясни най-сетне, че г. Фаденхехт е отишъл да ликвидира един дълг от 116 милиона швейцарски франка — който, по мнението на г. министра на финансите, въпреки си е много по-нисък — като се жертвуват всичките вземания на България.

Политическият характер, следователно, на тия отношения, на вземане-даване между България и Райха и между Българската народна банка и Дисконто, задължаваше не, но поставяше като императив, целият този комплекс от спорни отношения на вземане от заем, от авари, от продажба, от аванс и т. н. да бъде разрешен като едно цяло, без да се дѣли на две. Това беше най-правилното, най-основателното становище, на тая база трябваше да бъде сключена тая конвенция. Защото, г. г. народни представители, при положението, въ което се намираме днес — аз не желая да цитирам тук текстове — България губи 840 милиона марки. Тия суми са унищожени, те са ликвидирани. Тях нито държавата, нито Българската народна банка, по силата на тази конвенция, има право да ги дири и да ги иска от когото и да било. Те са изчезнали, те са пропаднали. Това е един актив на България от няколко милиарда лева, който е жертвуван за някакви политически интереси, за които впоследствие ще ви говоря.

Министър В. Моллов: Това, което твърдите, е съвременно невѣрно.

Д. Дрънски (д): Жертвуван е от комисията, която е била пратена там и протоколът на която ни се предлага да гласуваме, . . .

Министър В. Моллов: Азъ Ви казвамъ, че всичко това е невѣрно.

Д. Дрънски (д): . . . за да се даде право на Дисконто Гезелшафт да търси от българската хазна 17 милиона швейцарски франка — както иска да каже г. Ляпчев. А за да се убедите, г-да, че ние сме имали право и че имаме право на тия 840 милиона марки, че той секвестър, който е билъ наложенъ, докара това положение — след като се обезцени германската марка, да се унищожи цялото вземане на България — че това право на българите съществува и по убеждението на германците, азъ ще ви цитирамъ мнението на д-ръ Фридрихъ Гьоринк, известен юрист. Въ „Пакс“ той пише дълга статия, въ която най-важниятъ пасажъ е следниятъ: (Чете) „До тукъ искахме само да покажемъ, че въпросътъ съ българския дългъ не може да се разреши само отъ формално-юридическа гледна точка и че е желателно да се намири единъ изходъ отъ спора, като се има предъ видъ неговиятъ политически произходъ, чрезъ едно споразумение, при което германското правителство да упражни поне онова давление, което безсѣмнено е упражнило при сключването на въпросния воененъ заемъ.“

„Тукъ се касае не за отношенията между България и Германия и уреждането на материалния въпросъ, но въ много по-голяма степенъ иматъ значение идейните подбуди. Защото Германия по никакъв начинъ не трябва да се лиши отъ симпатиите на единъ, макаръ и малък, но честенъ и трудолюбивъ народъ, който презъ войната изпълни докрай своя дългъ на доблестенъ съюзникъ.“

Ако това е гледището на германците, ако те сѣмтатъ, че ние заслужаваме действително да бъдемъ подпомогнати, то

тая помощъ трябва да се изрази тъкмо въ това направление: поне тая по-голяма сума, която имаше да вземаме, да бъде употребена за погашение на нашето задължение къмъ Дисконто Гезелшафтът. Това, г. г. народни представители, не стана. Напротивъ, ние се отказваме отъ права, които имаме, отказваме се отъ правото да диримъ това, което ни се следва и задоволяваме претенциите на Дисконто Гезелшафтът, сведени до 40 милиона, съ 17 милиона швейцарски франка. Това, споредъ моето убеждение, е единъ даръ, който правимъ на Дисконто Гезелшафтът, по политически съображения, които изтъкнаха напоследък и на които предвестникъ беше самъ г. министъръ Ляпчевъ.

Това разрешение на въпроса мене не ме задоволява. България плаща, както казахъ въ началото, плаща и плаща, плаща съ едно неподобно напрежение на своите сили, при единъ невъзможенъ напѣнъ, при една непоносима тежестъ на данъкоплатците. България плаща и плаща грамадни суми съ рискъ на лишения, които довеждатъ народа до израждане и материално, и морално, и физическо. А за да имате предъ видъ какво плаща България, трябва да знаете, че на 31 декември 1928 г. българските задължения къмъ странство и къмъ страната вътре, всичките външни консолидирани, вътрешни консолидирани и неконсолидирани заеми, репарационните задължения, задълженията къмъ разни компании, които сключваме разни договори за поморение, окупационни задължения и пр. и пр., възлизатъ къмъ 90 милиарда лева. България дължи 90 милиарда лева. Това представлява малко по-малко или малко повече отъ едната трета отъ цялото национално богатство. И като имате предъ видъ, че при това разпределение на нашия репарационенъ дългъ, първиятъ траншъ, който наричатъ лихвенъ траншъ, се увеличава, въпреки всички усилия, които се правятъ, да се плаща и че отъ 550 милиона, днесъ той се равнява на 650 милиона и като имате предъ видъ, че срокътъ, който е определенъ, за да бъде изплатена тая сума отъ 550 милиона съ 5% лихва изпича следъ 60 години и до тая дата България, само за тази частъ трябва да плати 2.030.000.000 златни франка, като остане непоплатенъ другиятъ траншъ отъ франка 1.700.000.000 — вие ще разберете, че действително България се намира въ едно положение — чека ми бъде позволено да го кажа, защото за вчера ставаше споръ, дали е умѣстно или не е умѣстно да се говорятъ такива думи предъ Парламента — на осиромашаване безкрайно, и както каза г. министъръ Молловъ, юридически — въ положение на една несъстоятелност, която ако не е настъпила, се намира предъ прага. За това положение трябва да се взематъ мѣрки. Една отъ мѣрките, азъ сѣмтамъ, че беше тази: България да не поема така леко на гърба си задължения да плаща, за да бъде по-добре съ близки и по-далечни държави. България плаща плаща и плаща — плаща борчовѣтъ си, ако щете отъ залька, който взема отъ своите инвалиди, отъ своите пенсионери, отъ своите чиновници, на които не дава достатъчно хлѣбъ, отъ залька на трудящия се народъ, който има нужда отъ подкрепа, а не само да бъде задълженъ да плаща данѣци, за да се покриватъ тези задължения. Тоя викъ, който отправяше за вчера и г. Стефановъ, когато говорѣше по законопроекта за монопола на търговията съ чужди платежни срѣдства, не трябва да престава да се надава и да се носи. Такива предупреждения трябва всѣкидневно да се отправятъ къмъ отговорните мѣста, защото това положение не може да трае повече. И ако ние не се сепнемъ навреме, действително България ще бъде докарана до едно положение на безизходъ. Азъ си спомнямъ думите на г. Молловъ, който, като правѣше своето експозе по бюджета на държавата, каза: „Бъдете убедени, че Демократическиятъ сговоръ нѣма да фалира, нѣма да капитулира“. Азъ допускамъ, че Демократическиятъ сговоръ може да не фалира, може да не капитулира, но мене ми се струва, че пътятъ, по който Демократическиятъ сговоръ води, особено стопанската и финансовата политика на България, ще докара неминуемо фалинта на България. За Сговора, може би, нѣма кой да плаче, но за България ще има действително да се погрижатъ и да плачатъ много хора. Нужно е, следователно, да се намири срѣдство да бъде изтеглена България отъ това положение. Азъ мисля, че усилията само на Сговора вече са недостатъчни за това. Необходимо е да се премахне вече тази мисълъ за остракизмъ, тази мисълъ за отстранение, тази мисълъ за есклузивизмъ на Сговора. Необходимо е въ такива трудни времена да се иска общото съдействие, за да се постигнатъ по-добри резултати. Тази комбинация, бихъ казалъ, на изплащания, която е сключена отъ г. Даневъ, г. Буриковъ и др. въ Берлинъ, не задоволява, сѣмтамъ азъ

не само нашата група, но нѣма да задоволи и цѣлия български народъ, който се е наситилъ вече да носи на плещитѣ си тежеститѣ на едни задължения, края на които не се вижда и които българското правителство съ леко сърдце поема, за да запази за себе си по-нататъшното стоене на власт.

Азъ заявявамъ отъ името на нашата група, че ние се обявяваме противъ този договоръ и ще гласуваме противъ него.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Още въ самото начало съмъ длъженъ да опровергая думитѣ на г. министъръ-председателя, че само единъ...

Д. Жостовъ (мак): (Къмъ министъръ В. Молловъ) Г. министре! Г. Пастуховъ ходи ли да проучва документитѣ, както искаше завчера?

Министъръ В. Молловъ: Отъ комисарството ми съобщиха, че никой не е отивалъ тамъ да ги проучва. За г. Пастуховъ не знамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ ще отговоря на това, г. министре.

Министъръ В. Молловъ: Азъ казвамъ само.

К. Пастуховъ (с. д): Вие казвате, но азъ мога да Ви отговоря: другъ отъ нашата група е поискалъ документитѣ другаде и не сж му ги дали. Азъ не желая да се излагамъ на капризитѣ на Вашитѣ чиновници.

Министъръ В. Молловъ: Моето разпореждане бѣше, да има единъ дежуренъ чиновникъ, който да услужва на народнитѣ представители.

К. Пастуховъ (с. д): Вашитѣ апострофи не ме смущаватъ.

Н. Мушановъ (д): А бе, г-да, вие изучавате въпроса цѣла година. Правителството цѣла година третира по този въпросъ. Сериозно ли е, да се обръщате къмъ единъ опозиционеръ и да му казвате, че не е изучилъ документитѣ въ единъ день?

К. Пастуховъ (с. д): Г. Мушановъ! Азъ ще се обясня.

Н. Мушановъ (д): Тѣ не намѣриха за добре да сложатъ въпроса на разглеждане въ комисията.

К. Пастуховъ (с. д): Още въ самото начало съмъ длъженъ да опровергая думитѣ на г. министъръ-председателя, че само единъ гласъ имало противъ приемането на спогодбата безъ разисквания. Не е билъ само моятъ гласъ, а това е гласътъ почти на цѣлата опозиция.

Т. Якимовъ (д. ст): Министъръ-председателъ каза: ако единъ гласъ има противъ неговото предложение, той ще иска въпросътъ да се разисква.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ вѣрвамъ, че и въ вашата срѣда ще има хора, които нѣма да желаятъ единъ такъвъ важенъ въпросъ да го примемъ безъ разглеждане, колкото и по убеждението на нѣкои, опозицията да нѣма какво да каже.

Азъ мисля, че е парламентарно — и тъй се практикува въ другитѣ държави, на които ние искаме да подражаваме — щото спогодби, които ще се приематъ на едно четене, предварително да се изпращатъ на надлежната комисия, за да ги проучи, да изслуша мненията, да ги гласува въ своя съставъ, ако искате, да излѣзе съ единъ обстоенъ рапортъ предъ Народното събрание и да му препорѣча одобрение или отхвърляне. Защото, най-първо, ако комисията намѣри, че спогодбата не бива да се одобри — а често пѣти е неудобно публично да се разисква и да се изложи на единъ вотъ отрицателенъ — тя я оставя да лежи въ комисията и, безъ да мине презъ Народното събрание, умира.

Г. г. народни представители! Вие, които много бързате съ разглеждането на тази спогодба, чуите какъ постѣпватъ въ други страни, не като примѣръ за подражание, но най-сетне като нѣщо, което става.

Поанкаре въ Франция е на власт отъ 1926 г. Преди още да дойде той, бѣха сключени спогодби, отъ една страна съ Англия, Кайо—Чърчилъ, отъ друга страна съ Америка, спогодбата Беранже—Мелонъ относително изплащането на междусъюзническитѣ задължения. Ето вече тия спогодби лежатъ въ френския парламентъ повече отъ 3 години, като не държимъ смѣтка за времето, предшествуващо тия три години, за опититѣ на министри да ги сключатъ, които сж пропаднали, какъвто бѣше опитътъ на Кайо, който отиде до Америка, не можа да сключи никаква спогодба и падна. Но ето вече откакъ тѣ сж сключени, откакъ сж депозираны въ парламента, сж отправени питання до правителството кога смѣта да ги приложи и какъ, но и досега Поанкаре не ги е поставилъ на разглеждане, ако и да има подканвания, постоянно подновявани, отъ Америка — пъкъ и сега имъ напомнятъ — че до м. августъ сж длъжни да ги приематъ и да внесатъ съответната часть, която въ френски франкове възлиза на около 10 милиарда лева. Тамъ хората не бързатъ, иматъ свои съображения за това.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че и у насъ трѣбва да се усвои този обичай, въпроситѣ да минаватъ на разглеждане презъ комисията. Не бива водата да бѣде за насъ все до колѣне. Лесно е да се каже — 17 милиона. Ами че, г-да, ако да бѣше 17 милиона лева, и азъ да ви кажа, съ шекеръ да ви хранимъ, но тия пари въ български левове сж около половинъ милиардъ, а за българската кесия 600 милиона лева иматъ значение, и не могатъ току-тъй да бждатъ гласувани конвенции, безъ да бжде изслушана комисията.

Отъ друга страна, г. г. народни представители, азъ искахъ да разбера, и подирѣ вдигането на заседанието думитѣ на г. министъръ-председателя, това настояване за този „жестъ“, който трѣбвало да се направи, споредъ него, да не се разисква въпросътъ, за да не се внесатъ измислини раздразнения или въ увлѣчението да не се казватъ зеде приказки. Не можяхъ да разбера смъсла имъ, освенъ ако тѣ имаха значение на едно предупреждение, да бждемъ внимателни, когато говоримъ за една велика държава, ако и победна, какъто е Германия. Азъ мисля, че въ нашето Народно събрание никой нѣма да се нахвърли — какъто и да му е отношението къмъ предметната спогодба — върху Германия, особено върху днешната република, която заслужава нашето пълно уважение и почитание. Това не е старата Германия, съ която ние сме договаряли порано; това е една нова Германия, все повече подновяваща се съ нови идеи, съ нови знамена; една страна, която повдига въпроси и въ Женева, които могатъ да ползуватъ прѣко и ковено насъ, безъ да бждемъ въ съюзъ съ нея. Ние всички отъ сърдце желаемъ преуспѣването на германската република, както и закрепването на нейния вътрешенъ демократически режимъ, тъй сжщо и преуспѣване въ външната ѝ политика, защото всетаки тя зацѣпва по самото си положение често навѣнъ каузата на победенитѣ, следователно, горе-долу една общочовѣшка кауза. Това е ясно, това е понятно. За менъ е понятно и упорството на германцитѣ да не платятъ нищо и на насъ, или да се мжчатъ да наложатъ една спогодба такава, какъто ни е представена, която тѣ искатъ да смѣтатъ като нѣщо почтено, приемливо. Най-после, какъто и да е управлението на една страна, всетаки това сж две държави, които договарятъ и които отстояватъ и сж длъжни да отстояватъ своитѣ национални интереси. Че, г-да, не виждате ли какво става по свѣта при всички одѣлки? Досега укорътъ бѣше, че на Балканитѣ има ориенталска психология, че всички народи и правителства иматъ тая психология, все да се търгува за стотинки, даватъ малко, за да повишатъ после. Ето вече ние виждаме, че и западнитѣ народи като-че-ли сж повлияни отъ източнитѣ въ този духъ на търгуване. Конференцията на експертитѣ по уреждане на германскитѣ репарации заседава вече 3 месеца, и вие виждате какви колебания ставатъ относително размѣра на обезщетенията, на репарациитѣ, на задълженията, които трѣбва да бждатъ възложени на Германия. Ние виждаме какъ хората се пазарятъ, какъ се правятъ болшинства, какъ дохождатъ до сжжване и после възобновяватъ преговоритѣ и т. н. Тѣй че свѣтътъ, искамъ да кажа, по паричнитѣ въпроси, поради затрудненията, въ които сж изпаднали всички страни, е свикналъ вече да се пазари, дори да цепи косъма, за да се отстоятъ по-добре националитѣ интереси. Победителитѣ гледатъ да получатъ по-голямъ

дълъ, за да възстановят по-лесно своите опустошения, а победените гледат да платят по-малко, да получат нужните облекчения, необходими за тяхното възстановяване.

Г. г. народни представители! Азъ не мога да не ви припомня съ нѣколко думи значението на този договоръ съ Дисконто Гезелшафтъ, който се сключи презъ 1914 г. — не за да ви разправя една история. Най-после, това е една интересна случка касателно сжщността на самия договоръ, относително това, което е стипулирано между двѣтѣ страни, относително намѣренията на страните и мотивите, които сж ги движили при сключването на този договоръ. Азъ си позволявамъ да го нарека и сега, както го нарекохме навремето, презъ 1914 г., не само ние, социалистите, но и цѣлата тогавашна оппозиция, значи, въ туй число и партията, която днесъ управлява, демократи, народняци и частъ отъ радикалите — единъ отъ най-скандалозните договори за заеми, който България познава, както по тежестта на задълженията, тъй сжщо и по начина, по който бѣ миналъ въ Народното сѣбрание. Тая история е интересна за насъ, защото въ сжщностъ, ако обърнемъ вниманието на формата, не е имало редовно гласуване въ Народното сѣбрание за приемането на този договоръ — сѣстои се отъ 4 части — въ заседанието му презъ м. юлий 1914 г. Това е истината. Станаха бурни сцени, но до гласуване не се дойде. Тѣй че, отъ наше вътрешно политично гледище може да стоимъ на тая позиция, че заемътъ въ сжщностъ не е билъ гласуванъ.

Г. г. народни представители! Какъ се обуслови гласуването на заема, отъ друга страна? Заемътъ е една чисто политическа сдѣлка. Той бѣше една брънка отъ онази политика, която започна да се следва отъ 1913 г. и продължи, за да може да се тури България на страната на централните сили. Въ него време, когато възникна въпросътъ за сключването на заема, се бориха тукъ две влияния: френско-руското и германското. Но правителството систематически отхвърляше всички предложения, направени отъ другата страна, като ги мотивираше, че сж неприемливи и неотговарящи на българските интереси. Даже когато се повдигна въпросътъ за монополъ на тютюна, и тогава неохотно правителството настоя, че тая клауза не може да бѣде приета въ единъ договоръ. Даже когато — както се установи това отъ дипломатическите документи и както ние го знаемъ — представители на Франция и на Русия се отнасятъ до бившия царъ, за да му предложатъ по-благоприятни условия на заемъ и да се отхвърлятъ германските условия, все пакъ не можеше да успѣе планътъ на другата страна. Очевидно е, че въ борбата на тѣзи политически влияния за вмѣкване на нашата страна къмъ единия или другия лагеръ нѣмското влияние преодолѣ и България премина на страната на Германия, и отъ тамъ въ Германия — защото Висла не можеше да сключи заемъ — трѣбваше да се сключи въпросниятъ заемъ. Той се сключи при едни отъ най-тежките условия, ако и да бѣ сж силна политическа и военна подкладка. До онова време България не е сключвала подобни тежки заеми, а и следъ това време — като изключимъ наложениия ни договоръ за репарации — не е сключвала на такива тежки и скандалозни условия договоръ за заемъ. Възстановителниятъ договоръ за заемъ, който г. Молловъ сключи и противъ който ние, оппозицията, се обявихме, въ сравнение съ договора за заема отъ 1914 г. е една роза, при всичко, че условията въ днешно време, сега, следъ войната, порази тежкото положение на страната, сж крайно неблагоприятни и поне много по-неблагоприятни въ сравнение съ условията, които България преживѣ къмъ 1914 г. до войната. И, при все това, когато трѣбва да се ликвидиратъ безумиата на една политика, и когато нашата страна е заобиколена отъ кръгъ неприятели, които я гледатъ съ микроскопъ, тя успѣ отъ това гледище да скочи на много по-добри, ако и тежки и критични отъ нашите условия заемъ, откогато презъ 1914 г. Ето защо, тая история, която би се почла и се води отъ националистически елементи въ нашата страна, е една прѣзлва история, защото въ сжщностъ сега въ значителна степенъ се ликвидира едно наследство, което е останало, едно наследство, противъ което ние менши сме се борили, извънъ Либералната партия, на която никога почти не е билъ съчувствателъ.

Като сме поставени въ условия да ликвидирме това наследство, не следва, разбира се, да се заключаватъ, че по всѣкакъвъ начинъ и на всички условия трѣбва да се ликвидира то.

Азъ искамъ обективно да погледна на въпроса и да заявя, че българскиятъ либерализъмъ докара страната до катастрофа, което се започна не съ една акция, а съ редица безумия и действия, които не му бѣха позволени да извърши и които той можа да стори не опрѣнъ на народната воля, не подкрепенъ отъ вота на Народното сѣбрание или на едно негово болшинство, а опрѣнъ изключително на една партийна диктатура и на благоволенieto на бившия царъ Фердинандъ, който собствено повика Радославовъ и неговите приятели, или, както се наричаше тогава, либералния блокъ на властъ, за да управлява по една програма, ориентирана къмъ централните сили и жадуваща за една кървава развръзка съ нашите съседи, съ целъ България да получи загубената си кауза презъ 1913 г. Ето това е истината, която ние сме длъжни да изповѣдаме.

Г. г. народни представители! Като отивамъ по-нататкъ, азъ се питамъ, може ли въпросътъ между насъ и Германия да бѣде разрешенъ, като се стѣпи само на една юридическа база? И можемъ ли, отъ друга страна, предъ видъ на това, че е сключена една спогодба, да умаловажаваме всички позиции, на които е стѣпвала не само българската властъ отъ сключването на мира насамъ, но които сж били изнасяни и отъ интелигентната частъ на нашия народъ, отъ наши мислители, отъ наши икономисти, които сж били препорѣчващи на правителства и на други фактори съ значение, при разрешаване на спороветъ между насъ и Дисконто Гезелшафтъ, или, въ по-широкъ смисълъ, между насъ и Германия? Азъ мисля, че съ леко сърдце ние не можемъ да се откажемъ отъ тѣзи позиции. Азъ не ги сѣтамъ, че тѣ сж били една празна работа, една адвокатска теза, една одумка на хора, които нѣма какво да възражатъ, но трѣбва нѣщо да кажатъ най-после, за да намѣри оправдание тѣхното поведение отъ войната насамъ, докато се сключи тази спогодба. Азъ мисля, че тази властъ, тѣзи хора, политици, общественици, икономисти, върно сж застъпвали едно българско гледище, издържано и отъ юридично, и отъ етично, и отъ стопанско гледище, и отъ гледище на справедливостъ. И асли когато разглеждаме въпроса, ние трѣбва да имаме предъ видъ всички тѣзи гледища, взети въ тѣхната съвокупностъ. Азъ признавамъ, г. г. народни представители — и нѣма нужда за това да се ровя въ голѣмата архива по спора съ Дисконто Гезелшафтъ, която се намира въ комисарството ни или въ Финансовото министерство — азъ признавамъ — и вървамъ на обективното изложение на финансовия министъръ предъ Народното сѣбрание, че сж направени голѣми опущения, гафове, гламавщини отъ страна на наши учреждения, отъ страна на властъ, отъ страна на мѣрдавичи фактори при третирането на цѣлия този сложенъ въпросъ, особено сега, постъ фактумъ, когато наблюдаваме всичко онова, което се е извършило въ течение на нѣколко години.

Безъ съмнение, не всичко това, което можемъ да хвърлимъ въ укоръ, е могло въ процеса на движението да се забележи и отъ най-дажновидните хора. Защото вънъ отъ предвижданията и отъ смѣтките има единъ обективенъ развой, една логика на нѣщата, едни случайности, ако щете, които настѣпватъ и внасятъ пертурбация. И мислителътъ си остава последователенъ на своята логика, обаче живостъ си върви изъ своя свършено другъ пътъ и го поставя въ една нова ситуация, въ която той е длъженъ да се ориентира и да земе позиция. Най-после, трѣбва да имаме предъ видъ като смекчително вината обстоятелство за нашето поземане и това, че ние сме една малка страна, която не може да се наложи и дори когато има здрави юридически и други аргументи; ние сме една страна, чийто гласъ е чуждъ въ пустиня често пъти, и илюзия би било да си въобразяваме, че щомъ застъпимъ една издържана позиция, другата страна или трети единъ, който е заинтересованъ въ едно или друго разрешение на проблемата, ще ни отдале право и ще каже: „Заповѣдайте да разрешимъ спора, вие имате свършено право“, и той ще бѣде разрешенъ въ наша полза. Азъ не мога никога да изгубя изъ предъ видъ, че въ цѣлата тази разпра има голѣмъ дълъ и интересъ, който не е свързанъ за страните, а е много различенъ и който послѣдва на силния, чрезъ изкупуващи работи или чрезъ съзаване на нови положения, да ни туря въ едно затруднително състояние и да обора нашата теза. Съ улогодитенъ чухъ и азъ укора на г. министъра на финансите, и този грѣхъ е направенъ за никого — че България народна банка или хора на комисарството, или властъ, които и да бѣтъ тѣ мѣрдавичи фактори, имѣло да дадатъ гаранция, за да се освободи частъ или цѣлиятъ авозаръ, находящъ се въ

германските банки, сж извършили една гламвация, като сж купували чужда валута, французка, и сж я оставили въ Германия, и по този начин, вмѣсто да подобряваме, ние сме си влошавали положението. Отъ друга страна, г. г. народни представители, не трѣбва да се забравя, че голѣмитѣ страни сж и по-предпазливи, и по-мощни икономически. И поведението на Германия, на нейнитѣ финансови кръгове спрямо България не почва да бѣде двулично, егоистично и да ни поставя въ едно затруднено положение, единъ видъ изиграната, смазаната страна да бѣдемъ ние, само следъ войната; то започва още при самото сключване на договора и трае презъ всичкото време на войната. Отъ изложението на г. министра на финанситѣ, както и отъ договоритѣ, сключени презъ 1924 г., ние всички виждаме, че германскиятъ синдикатъ не бърза да изпълни толкова постигитѣ въ договора си задължения, т. е. да уплати най-напредъ първата серия отъ заема, а следъ това да мине къмъ втората, а бърза да ни хвърли прахъ въ очитѣ, като ни даде веднѣжъ авансъ отъ 120 милиона франка срещу първата серия и втори пътъ да ни даде още 150 милиона франка авансъ срещу втората серия и, безъ да сж изпълнени другитѣ клаузи на договора, побързватъ отведнѣжъ да образуватъ „национално“ дружество отъ германци съ наши представители на банката за експлоатация на мината „Перникъ“, т. е. да се настѣпятъ въ мината „Перникъ“. И г. Тончевъ, тогавашенъ министъръ на финанситѣ, се оказа много сервилентъ, върнопопдачески настроенъ къмъ германския синдикатъ. Голѣма борба имаше въ Народното събрание по въпроса за мината „Перникъ“.

И трѣбва да признаемъ, че опозицията издържа своитѣ позиции както по въпроса да не се бърза съ тази работа, а тъй сжщо и по въпроса фактически да не стане ожесточаването на договора въ тази му частъ. И донѣде, доколкото си припомнямъ, г. Тончевъ бѣше дори склонилъ въ нѣкои критични моменти и тогавашния министъръ на търговията, покойниятъ Жечо Бакаловъ, който прови, макаръ и съ по-малко влияние въ либералния кабинетъ, по-голѣма упоритостъ за запазване националнитѣ интереси на българската държава, отколкото министритѣ, които сж смѣтахъ по-рѣководни и по-мѣрдави въ тогавашния кабинетъ.

Г. г. народни представители! Ще си припомните сжщо тъй поведението на този синдикатъ по въпроса за набавяне на сигурна валута отъ странство, на франкове. Обвиненията, които се хвърляха върху него бѣха, че всичко се прави, за да се отклони България да си набави здрава валута и да бѣде наводнена съ марки, които представлявали по-добра гаранция, отколкото всѣка друга валута. Най-после, може да е имало политики, които да сж били обективно убедени въ това, защото върваха въ успѣха на Германия — и ако Германия бѣше победителка, нѣмаше да има никаква опасностъ за нашия левъ, а още по-малка опасностъ можеше да има за германската марка — но, пакъ повтарямъ, като се повръщамъ на въпроса, ние не можемъ да абдикираме и особено да се възбуждаме, както виждамъ, че се прави, когато се изнася отъ трибуната на Народното събрание едно българско гледище, застъпвано обективно отъ почти всички хора на нашата страна по отношение на спора съ Дисконто Гезелшафтъ. Азъ разбирамъ да ни се направи възражението: „Г-да! Борихме се, но спогодбата е компромисъ, и ние трѣбваше да отстъпимъ отъ много наши сериозни доводи“ — па и можемъ да признаемъ, че нѣкои сж били и недостатъчно вески — „за да можемъ да сключимъ една спогодба, която представяме на одобрение отъ Народното събрание“. Но начинътъ, по който искате да се претира въпросътъ тукъ, възбужда едно съмнение, като че ли всичко това, кето е говорено, писано, вършено отъ 1920 г. насамъ, е било само вдигане на шумъ. Позволете, ако тъй се гледа на работата, тегава нашитѣ позиции, въобще българскитѣ, сж компрометирани за всички други случаи, защото ние създаваме единъ аргументъ противъ себе си, че единъ видъ шантажираме съ сериозни каузи, не ги вземаме присърце, не привеждаме при отстояването имъ онова, което свѣтътъ може да признае за приемливо, а си въобразяваме, че се намираме предъ единъ мирови съдия и, следователно, можемъ да говоримъ каквото ни падне на устата или да изнасяме такива аргументи, които сж въ защита въ даденъ моментъ на интереситѣ на клиента, който защитаваме. Отъ онова, което ми е било известно въ течение на редица години, отъ това, което ми е станало известно отъ една година насамъ, откогато въпросътъ стана парливъ, азъ по съвѣсть не мога да изповѣдамъ предъ васъ, че нашето,

българското гледище, взето въ неговата цѣлостъ, изнасяно отъ политики по единъ или по другъ случай, е било несъстоятелно. Азъ мисля, че то може да се поддържа и за напредъ. Далечъ отъ мене мисълта да ви приповтарямъ всичкитѣ аргументи, защото нѣма да правя единъ процесъ въ Народното събрание съ Дисконто Гезелшафтъ и да очаквамъ единъ съдия да разреши въпроса. Азъ нѣмамъ за целъ да се ровя въ документитѣ, да ги изнасямъ единъ по единъ тукъ, за да опровергавамъ тезата на правителството по сключената спогодба. Отъ всичко това въ едно Народно събрание нѣма нужда. Ние не сме единъ съдъ, за да разглеждаме, особено въ пленума, въ подробности цѣлата история. Ако настоявахъ да мине въпросътъ презъ финансовата комисиия, то бѣше зтова, защото смѣтахъ, че тамъ важнитѣ документи ще бѣдатъ проучени, наново докладвани, сравнени, и, следователно, заключението, което ще се извади, ще бѣде по-съобразно съ действителността и по-издържано. Нищо повече не съмъ искалъ съ моето желание да мине въпросътъ презъ финансовата комисиия.

Г. г. народни представители! Въ своето изложение г. министърътъ на финанситѣ подраздѣля на нѣколко фази развитието на спора съ Дисконто и позициитѣ на България. Първата фаза започва тутакси следъ войната. Тя се заключава въ това, че ние не искаме да признаемъ основателността на претенциитѣ на Дисконто, даже не искаме да признаемъ редовността на сключения договоръ — за насъ той е несществуващъ. Това е въ общи черти нашата позиция. Какво възражая противната страна? Азъ не мисля, че въ първия моментъ тя е била далечъ отъ нашата позиция. Представителитѣ на Дисконто Гезелшафтъ, които знаятъ начина, по който е билъ сключенъ тоя договоръ и целитѣ му, които знаятъ кой стои задъ тоя договоръ — германското и австроунгарското правителства — не сж били далечъ да възприематъ тая позиция. Но тѣ правятъ една малка резерва — да се премине къмъ една спогодба, за да не се каже, че отведнѣжъ работата е отсѣчена. По-скоро тѣ сж искали да привлечатъ въ тая препирня германския Райхъ и да се разглежда компексътъ отъ въпроси между насъ и Райха, а не само между Дисконто и българското правителство.

Но тая фаза минава. Понеже има блокиране, секвестъръ на нашитѣ кредити, на нашитѣ авоари по разпореждане на германското правителство, дохожда втората фаза на спора. Тогава почватъ да се тълкуватъ Версайскитѣ и Ньойскиятъ договори относително това, какви права иматъ съглашенитѣ върху вземанията на германцитѣ и задълженията на българитѣ — да встъпятъ въ нашитѣ или въ тѣхнитѣ права. И почватъ се разговори и преговори за уясняване на въпроса, а сжщо тъй и относно това, дали трѣбва да бѣдатъ блокирани авоаритѣ и дали не трѣбва да се освободятъ както находящитѣ се въ Дисконто авоари на Българската народна банка, така сжщо и въ други банки. Това е единъ въпросъ юридически, а въ известна не малка степенъ и политически. Защо? Азъ мисля, г. г. народни представители — тукъ има по-компетентни, които сж изучавали подробноститѣ — че мнението, какво германското правителство не е имало право да налага секвестъръ на авоаритѣ на Българската народна банка, не е лишено отъ сериозни, вески основания. По цитирания чл. 139 отъ Ньойския договоръ, действително Главната репарационна комисиия може да встъпи въ правата на България. Но „може да встъпи“ — не е длѣжна да встъпи, не трѣбва да встъпи. Това зависи отъ нейното разбиране, отъ нейнитѣ политически съображения въ даденъ моментъ и отъ нейнитѣ, ако искате, икономически, финансови съображения. Тя може да има много съображения, които да я подтикватъ да извърши това действие, позволено ѝ отъ единъ договоръ за миръ. Но може да има и редица други съображения, които да ѝ подсказватъ да не упражнява това свое право. Не значи, че ако азъ имамъ едно право, съмъ длѣженъ непременно да го упражня.

Следователно, германското правителство, което не е имало поръчка и до което не е стигнало никакво разпореждане на Главната репарационна комисиия за блокиране авоаритѣ на Българската народна банка, юридически не е било въ право по свой починъ да налага секвестъръ върху авоаритѣ на Българската народна банка. Най-после, германското правителство е могло да постѣпи другояче. То е могло, предъ видъ риска, да не би като платятъ банцитѣ, да го държатъ впоследствие него отговорно за направенитѣ плащания къмъ България, да предизвика разрешение на въпроса отъ Репарационната комисиия, та да

се освободи от всякакъв риск. Тая позиция азъ я смятамъ юридически по-издържана и по-правилна, отколкато позицията да наложи секвестъръ само затова, защото азъ, длъжникътъ, може единъ денъ да бѣда тегленъ подъ отговорностъ отъ трето лице, което знае положението на работата и което има всичката възможностъ да упражни своите права.

Ето защо не може да се твърди тъй лесно, че авоаритъ на Българската народна банка сѣ стопени, г. министъръ-председателю. Глупостта е извършена още когато сѣ били оставени паритъ тамъ, върху които после е наложенъ секвестъръ. Деблокирането на авоаритъ е станало сѣ факта на падането курса на марката. И никой трети, който е могълъ да упражни известно свое право по чл. 139 или по другъ членъ отъ договора за миръ, не е поискалъ да го упражни. Друго би било, повтарямъ да кажа, ако упражнението на това право бѣ поискано и, ако, въпреки това, Българската народна банка настояваше да ѝ се освободятъ авоаритъ подъ единствения претекстъ, че тя не влиза въ никоя отъ изброенитъ въ чл. 139 на Ньойския договоръ категории, както пледира, но е едно трето независимо учреждение, до което договорътъ не се отнася.

Г. г. народни представители! Юридически погледнато на въпроса, мисля, че не е безосновна българската позиция, какво поне за сумитъ, които сѣ намерени въ Дисконто Гезелшафтъ, около 300 милиона марки отъ авоаритъ на Българската народна банка, по силата на общото право — и българско, и германско — понеже се намиратъ въ банка, която има да взема отъ насъ сѣщо пари, тя е и длъжникъ, а сумитъ сѣ ликвидни, по силата на закона става прихващане, безъ поискване отъ странитъ. Следователно, не може впоследствие да се казва — защото това е парадоксално — вашитъ марки 300 милиона въ 1923 г. не струватъ 300 лева, а моитъ 120 милиона марки, или 90 милиона точно, сѣтнато по таквъ и таквъ курсъ, струватъ толкова и толкова милиона, или по спогодбата, струватъ 500 милиона лева български. Или нашитъ вземания сѣ валидни сега и сѣ еднаква мѣрка ще се мѣрятъ, или и нашитъ и вашитъ Богъ да ги прости — сѣ катастрофалното падане на марката ликвидирани сѣ и сѣ се обърнали въ пухъ и прахъ; тъй че, наплащаме се, а за разликата до 300 милиона лева, вие не можете нищо да получите. По всички закони на гражданското право по този начинъ се процедира — става прихващане — и азъ не мога да си обясня какъ е могло да се направи отстъпление отъ този общоправенъ принципъ, усвоенъ и признатъ отъ всички държави, толкова повече, г. г. народни представители, като се знае кой дава паритъ — германската държава, а Дисконто е само едно прикритие. Азъ мисля, че този въпросъ не е достатъчно уясненъ. У насъ се поддържа, у насъ минаваше, че и вториятъ авансъ отъ 150 милиона франка е даденъ отъ Дисконто Гезелшафтъ формално и фактически — т. е., че сѣ дадени отъ Дисконто суми срещу втората серия на заема. Обаче отъ спороветъ, които се повдигнаха, установи се и стана ясно, че тия пари, 150 милиона франка, сѣ дадени: отъ германското правителство 75 милиона и отъ австрийското и унгарското правителства 75 милиона. Дисконто Гезелшафтъ, което претендираше до скоро за тия 150 милиона франка, когато му представиха доказателства поне за австро-унгарската частъ, че нейниятъ произходъ е отъ такова естество, каквото ви изложихъ, трѣбваше най-накрая да се откаже отъ цѣлата сума 150 милиона франка, тъй че тая сума е изключена завинаги. Г. г. народни представители! Нѣма ли едно съмнение, че ако дветъ държави даватъ 150 милиона за упражнение втория авансъ, за упражнение втората серия отъ заема, тия държави, които сѣ имали интересъ да взематъ България на своя страна, въ сѣщностъ не сѣ дали и първия авансъ чрезъ Дисконто Гезелшафтъ на българската държава? И ако за това има сериозни доказателства, очевидно е, че въ никакъвъ случай, поставяйки се на каквато и да било база, Дисконто Гезелшафтъ не може да претендира за връщането на сумата по първия авансъ.

Азъ казахъ отъ началото още, че въпросътъ не може да се разреши само на юридическа база, защото, признавамъ, азъ не съмъ въ числото на тѣзи, които ще заявятъ предъ васъ: тия 120 милиона франка не ги дължимъ, защото договорътъ е недействителенъ или, ако въ краенъ случай приемемъ, че е действителенъ, ще имъ ги върнемъ отъ сумата, която ни дължи германското правителство. Но ни дължи 830 милиона златни марки, които обърнати въ български левове — фантазията може да работи

вече — представляватъ милиарди, следователно, ето отъ де ще платимъ българскитъ репарации. Колкото и да признавамъ, че юридически погледнато, германското правителство не е имало право да налага секвестъръ на авоаритъ на Народната банка и, следователно, дължи повръщането на тази сума на Българската народна банка, въпреки издържаността на тази правна позиция, азъ мога да заявя предъ васъ, че смятамъ, какво малко смѣшни и не сериозни ще бѣдемъ, ако речемъ да искаме да ни плати германското правителство 800 милиона златни марки, които не мога да ги пресметна колко милиарда лева сѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Здравиятъ смисълъ не позволява така да се приказва.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ наглеждамъ този примѣръ, г. г. народни представители, за да ви посоча, че както не би било позволено да се поставимъ само на юридическа база при определяне на българскитъ креанси, тъй сѣщо не е позволено да се поставимъ на юридическата база при определяне задълженията на българската хазна, сир. не може да се приеме, че всички наши възражения за невалидността на договора, за произхода на сумата и за нейната недължимостъ, сѣ несъстоятелни отъ юридическа гледна точка. Не може да се процедира тъй, а трѣбва да се турятъ въ смѣтка и редица други съображения, които важатъ и за дветъ страни бивши съюзници: съображения на справедливостъ, съображения отъ стопански характеръ, съображения етични, съображения човѣшки. Съ една речъ, наредъ съ юридическата база, трѣбва да се търси и онова, което по човѣшкитъ понятия е справедливо и монасинъ да се направи, за да не пострада нито едната, нито другата страна, да могатъ действително да стигнатъ до единъ компромисъ, който да ликвидира всички досегашни спорове между тѣхъ, да премахне търканията и да открие вратитъ за нови разбирателства, каквито се налагатъ отъ духа на новото време. Тѣй разбирамъ азъ, че трѣбва да се действува. И затова, споредъ мене, позицията, която г. Фаденхехтъ е избралъ самъ, дори ако му приемемъ юридическитъ аргументи за основателни, е нецѣлствена позиция. Той е вкаралъ вълка въ кошарата.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Той въобще не е ималъ позиция.

К. Пастуховъ (с. д): Ималъ е за това много добра позиция. Но и тия, които подхвърлятъ обвинения противъ лица, банка, правителства, действайки презъ 1920 г. до 1924 г., че сѣ били изложили интереситъ на България, извършили сѣ грѣхъ, не сѣ прави като не признаватъ своитъ собствени грѣшки. Не е достатъчно да се каже, че г. Фаденхехтъ начело на комисията за преговори между насъ и Дисконто Гезелшафтъ е поставилъ въпроситъ наясно. Наясно, ама за хората; на насъ отъ това ясно...

Д. Гичевъ (з. в): Много тъмно ще ни стане.

К. Пастуховъ (с. д): ... много скѣпо ще ни излѣзе.

Х. Калфовъ (д. сг): Г. Пастуховъ! Не всичко е известно отъ онова, което г. Фаденхехтъ извърши. Трѣбва да се знае всичко каквото е извършено отъ начало до край; има още документи, свързани съ мисията на г. Фаденхехтъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Калфовъ! Азъ не искамъ да хвърлямъ лично върху никой отъ тогавашнитъ управници укоръ за неговото поведение. Азъ съмъ Ви слушалъ и другъ пътъ, по този въпросъ сме се обяснявали, не искамъ да подлагамъ на критика действията на правителството. Азъ искахъ да посоча само, че ако има виновници въ миналото, недейте прибира само кѣра за васъ; има и виновници въ васъ. Тази база не може да бѣде нашата база. И фактътъ, че тогавашното правителство не я е възприело, показва, че се е побояло. Наречете го Bericht, докладъ — не договоръ. Безсѣмнено, не е договоръ, който окончателно да ни обвързва, но е едно възпроизвеждане накратко, въ този отчетъ до българското правителство и до Дисконто Гезелшафтъ, на всичко онова, което е станало предметъ на разискване между дветъ страни и по което дветъ страни сѣ съгласили да го препоръчатъ на правителството и, ако то го одобри, безъ съмнение, да влѣзе въ сила.

Н. Стамболиевъ (з. в): Значи, единъ проекто-договоръ.

К. Пастуховъ (с. д): Ясно е, че не е договоръ, но е едно обвързване, единъ такъвъ проектъ, който отслабва вече българските позиции. Защо? Защото при каквито и да било обстоятелства, при каквито и да било съображения, вие можете да признаете, че е редно да се платятъ въ такива и такива срокове 116 милиона швейцарски франка на Дисконто Гезелшафтъ срещу що? 150-тѣ милиона не съществуватъ; нѣмаме 270 милиона да дължимъ; 120-тѣ милиона сѣмъ отъ единъ съмнителенъ поизходъ за мене срещу отказа отъ мина „Перникъ“ завинаги, при каквито и да било обстоятелства. Но самиятъ фактъ, че можете да признавате, вече има значение за ликвидирането на спора, ако го изпратите на арбитражъ или даже когато дветѣ страни разговарятъ помежду си. И ако не бѣше пакъ правителството, което да казва винаги: „Азъ излизамъ отъ Сговора“, а бѣдѣше друго правителство, то щѣше хубаво да ви натѣрка самара; да се оправдава, както искате сега да се оправдавате съ това: „Що да правимъ, предшественицитѣ ни сдали позициитѣ“ — както сега се заявява — „вмѣсто да дадатъ гаранции, тѣ отишли да купуватъ французки франкове, да ги депозиратъ въ банката, вмѣсто това и това да направятъ, тѣ го пропуснали“, и затова тукъ, както ни е обичаятъ, за да се възприеме полесно една спогодба, всички криви дърва щѣха да паднатъ върху това правителство или неговата делегация, която е възприела този проектъ и го е предложила на правителството за одобрение като най-подходящъ, най-добъръ, отъ нейно гледище, при тогавашнитѣ обстоятелства.

Г. г. народни представители! Азъ не мога да приема, че и при тогавашнитѣ обстоятелства тази спогодба е била сполучлива. Смятамъ, че този проектъ е едно нещастно разрешение на въпроса, несполучливъ въ всѣко едно отношение. Най-първо, може ли здравиятъ разумъ да помисли, че България може да плати на каквито и да било срокове 116 милиона швейцарски франка? Това мислимо ли е? То е изключено. Всѣки единъ български държавникъ, който води тия преговори, трѣбвало е да заяви: каквито и да ви бждатъ аргументитѣ, г-да, но нашата държава не е въ състояние да изплати 116 милиона франка, т. е. толкова и толкова милиарда наши лева, когато и да било и при каквито и срокове да било. Очевидно е, има несполучливо обвързване и вие, като управляваща партия, имате единъ голѣмъ пасивъ. Вие сте зле постлали за разрешаването на въпроса. Насъ не ни интересува, както нѣкои могатъ да се опитатъ да направятъ поддѣление и да кажатъ: това сега не е отъ насъ; щомъ е за зараръ, то не е наше, а туй, което внасяме, спогодбата за 17 милиона франка, то е чисто наше.

Г. г. народни представители! За себе си, отъ туй, което съмъ проучилъ касателно мината „Перникъ“, знамъ едно — че действително имало е основателни опасения редица години подъ редъ да не би по нѣкакъвъ начинъ да се изплъзне тя отъ държавата и да премине въ чужди рѣце, далечни или близки до насъ, които сѣмъ имали интересъ не само да упражнятъ правото и по чл. 139 отъ Ньойския договоръ, но и другъ интересъ — политически — да могатъ да турятъ рѣка върху мина „Перникъ“. И добре сѣмъ постигнали всички наши управници, когато сѣмъ биели тревога и въ това отношение сѣмъ гледали да избѣгнатъ каквато и да било намѣса на чужденци относително владението на мина „Перникъ“, за да остане тя едно наистина национално богатство завинаги въ рѣцетѣ на българската държава. Но азъ мисля, че този страхъ е неоснователенъ по силата на нѣщата отъ редица години, защото вѣтърътъ се промѣня въ свѣта, апетититѣ не могатъ да бждатъ тъй груби, дръзки и безцеремонни, както въ първитѣ години подиръ войната, и защото, каквито и желаня да има, трѣбва да се държи смѣтка за редица други съображения. Следователно, мината „Перникъ“ даже и да нѣма никакви съглашения, не може да излѣзе отъ владението на държавата, освенъ ако български управници я заложатъ при сключването на единъ заемъ утрешенъ или когато и да било другъ пътъ, както я заложиха въ 1914 г. Но да я окупира нѣкой или да я завземе по силата на това, че иматъ право по мирния договоръ, за мене това е изключено. Никой нѣма да посмѣе да упражни тия си права, защото, ако и да сѣмъ писани, но да се упражняватъ 15 години подиръ мира, това действително ще бжде единъ скандалъ спрямо България. И ако то би станало, азъ бихъ билъ съгласенъ българското правителство да заяви тогава на тия господа: „По-добре е да

подѣлите България и нека се помни, че при режима на Обществото на народитѣ, въ XX вѣкъ, една малка държава е раздѣлена, защото е била спѣнка за развитието на Европа“. Нека изпиемъ чашата до дѣно, отколкото постоянно да треперимъ, че това или онова ще ни взематъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тѣзи въпроси не се решаватъ съ декламации.

К. Пастуховъ (с. д): И фактътъ, че не сѣмъ посмѣли да направятъ това, показва, г-да, че извѣтъ писанитѣ текстове има една уовѣшка атмосфера, която не позволява безцеремонно или грубо упражняване на права отъ страна на когото и да било. Азъ държа на това и съмъ убеденъ, че въ Европа този курсъ все повече ще се кредитира. Вие можете да бждете на друго мнение, обаче никой не ви задължава, на каквото и мнение да бждете, да капитулирате и да угаждате на прищѣвитѣ на когото и да било отъ страхъ, че може да ви постигне нѣщо по-лошо отъ това, което имате.

Р. Василевъ (д. сг): Въ мирния договоръ има и постановления за малцинствата, обаче виждате какъ ги тѣпчатъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ще Ви отговоря.

Сега, г. г. народни представители, минавамъ на другитѣ съображения. Споредъ мене, свършено неиздържана е тази теза, че, понеже били уговорени франкове, ние трѣбва сега да платимъ въ франкове, даже като приемемъ, че всичко друго е паднало. Азъ зная едно нѣщо — че за влоговетѣ въ самата Германия не казаха на частнитѣ лица, както отначало: „Отидоха ви паритѣ“, а съ закони признаха увеличаването на частта, която тѣ трѣбва да получатъ и която се движи отъ 25% нагоре по златния курсъ въ сравнение съ старата стойностъ на марката.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Можете ли да изброите за кои случаи, за кои операции е тъй?

К. Николовъ (д. сг): За купени здания.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ искамъ да подчертая предъ васъ, че това правило не е абсолютното.

И. Януловъ (с. д): Законъ има за това — за ипотеки, за здания и пр.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има закони — не е единъ, а сѣмъ много — и нѣщо отъ тѣхъ и на мене е познато. Но азъ питамъ дали нашиятъ случай може да влѣзе въ тѣзи закони. Бихъ билъ любопитенъ да зная това.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ съвсемъ нѣмамъ намѣрението да посоча дали този случай попада или не попада подъ тѣзи закони. Моята целъ бѣше да подчертая предъ васъ...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Настроение.

К. Пастуховъ (с. д): Не е настроение.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защо не? И то има цена.

К. Пастуховъ (с. д): Пакъ грѣшите, защото бързате. Азъ поне не съмъ демократъ, не се карайте съ мене. Вие не можете да търпите демократитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Както виждате, търпя ги. Но имамъ тази слабостъ, когато видя, че сериозни хора попадатъ на работи, въ които грѣшатъ за себе си, да имъ правя малки бележки. А иначе слушамъ внимателно.

Я. Сакжзовъ (с. д): Малки бележки съ голѣмъ шумъ.

Д. Дрънски (д): Много нарвно ги правите. Има нѣщо друго, което Ви кара да нервничите.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По този въпросъ, ако бихъ си далъ волю, бихъ ималъ да разправя много.

К. Пастуховъ (с. д.): Моята целъ бѣше да ви посоча, че нѣма единъ абсолютенъ принципъ, че принципътъ може да има само относително приложение поради редица други съображения отъ икономическо и морално естество. И затова самата германска държава признава това преоценяване, като смѣткитѣ, които бѣха ликвидирани преди падналия курсъ на марката, впоследствие се преоцениха и се дадоха известни плюсове.

Второ, г. г. народни представители, този принципъ не е и не може да бѣде абсолютенъ въ международнитѣ отношения, защото има разумни хора — колкото и да сѣ еготи — които държатъ смѣтка за голѣмата пропастъ между едно минало състояние и сегашното състояние. Какъ можемъ да платимъ сега въ злато, при една нова стопанска структура, при нови отношения? Очевидно е, трѣбва да се държи смѣтка за това, както и държатъ. Азъ мисля, че и на насъ държаха смѣтка за това. Можемъ да споримъ само за размѣра — откъде да почне скалата за довоеннитѣ заеми, но нали и на насъ предвиждаха да се движимъ по една скала отъ 35% нагоре. Все-таки направиха известни отстъпления отъ този принципъ иначе оправданъ юридически, защото въ Германия най-първо Райхсгерихтътъ, преди да има законъ, каза: „Rebus sic stantibus“, т. е. при измѣнени обстоятелства не мога да дамъ това, което вие претендирате, та да създамъ една крещеща несправедливостъ, а ще я коригирамъ по реда на тълкуванията, на приложението на справедливостта.

Г. г. народни представители! Азъ ще ви приведа и други два случая отъ международно естество. Ето ви, напр., единътъ случай съ Белгия. За какво спорятъ днесъ белгийцитѣ? Тѣ претендиратъ да бждатъ обезщетени отъ германцитѣ за 6-тѣ милиарда марки — банкноти, пуснати въ Белгия. Германцитѣ не признаватъ това, защото марката паднала и всичко отишло. Но кой застъпва белгийското гледище? Конференцията въ Парижъ е почти на страната на белгийцитѣ. Тя иска да имъ признае въ задълженията на Германия годишно около 26 милиона златни, като обезщетение за щетитѣ отъ пуснатитѣ въ Белгия германски банкноти.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Победителѣтѣ.

К. Пастуховъ (с. д.): Азъ посочвамъ различни поимѣри, за да кажа какво съществува въ свѣта. Значи, белгийското становище, че Германия ще трѣбва да плати обезщетение и че не може да се възприеме този принципъ: „Марката ни падна, отиде всичкото.“

Другъ примѣръ. Често пжти тукъ се подхвърля за Ромъния, г. Молловъ казва: „Ето, и ромънитѣ преди да сключатъ заемъ пратиха ги да си уредятъ смѣткитѣ съ Германия.“ Но, г. г. народни представители, въ що се състои това уреждане? Между другото, въпросътъ е пакъ за банкнотитѣ, които германцитѣ прѣснаха презъ време на пребиваването си въ Ромъния. Какъ се разреши по спогодбата спорътъ между Ромъния и германското правителство? Първо, ликвидира се не една опредѣлена сдѣлка, както въ случая постъпваме ние, а се ликвидираха всички спорове между Ромъния и Германия отъ най-различно естество. Формулирамъ накъсо: претенции на ромънитѣ за около 2 милиарда златни леи за прѣснати банкноти, претенции за около 1 милиардъ леи срещу храни, дадени на германцитѣ; претенции за около 100 милиона златни, салдо въ германски банки, които има да взема лѣжжавата; претенции отъ най-различно естество, между които и претенция за обезщетение или за плащане банкнотитѣ.

Отхвърли ли напълно Райхътъ претенциитѣ на Ромъния? Не. Той признава, той се задължава да внесе известни суми — чини ми се, една сума отъ около 75 милиона златни марки — и други работи за ликвидирани.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Казвахъ, че германцитѣ имъ предлагали 150 милиона марки, и понеже ромънитѣ изтѣзали много упорити, та получили 75 милиона. Така съмъ чувалъ азъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Кой е щастливиятъ — азъ не мога да се наема да доказвамъ, нито е моя задача, нито пъкъ съмъ достатъчно вникналъ въ тѣхната работа. Моята задача бѣше да ви посоча що се касае до умѣлитѣ марки, тѣ влизатъ въ смѣтката, въ спороветѣ; че въпросъ е упорството на Райха, най-накрая той се съгласява да третира и за тѣхъ, и между другото, накрая казва, че туря

край на всички вземания-давания. И, споредъ направената смѣтка, излиза почти: „Взелъ Колю — далъ Колю“. Така ликвидиратъ. Какъ е въ точностъ — не мога да ви устатова. Но за мене е важно — повтарямъ да го кажа, да го подчертая предъ васъ — че този абсолютенъ принципъ какво марката, веднѣжъ паднала, умрѣла, нѣма никаква стойностъ и не бива да бѣде зачетена въ никакъвъ случай, на практика не е приложенъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Шесттѣ милиарди ли, колко сѣ, белгийски франка и толковато милиарди ромънски леи, които имаха за гаранция престижа и имотитѣ на Райхсбанкъ въ марки или въ каквото и да е, се зачитатъ, защото чрезъ тѣхъ Германия изтегли отъ респективнитѣ страни — Белгия и Ромъния — не франкове и марки, а стоки.

Г. Марковъ (з. в.): Отъ България не изтегли ли стоки?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А бе, ти си силенъ. И вашиятъ ораторъ ще вземе думата. Азъ само отбелязвамъ. . .

Г. Марковъ (з. в.): Отбележете и това.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: . . . и прибавямъ, че тѣзи постановления взема победителѣтѣ.

К. Пастуховъ (с. д.): Не сте толкова силенъ, г. министъръ-председателю, за да се отнасяте шеговито.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съвсемъ не се отнасямъ шеговито.

К. Пастуховъ (с. д.): Каквито и притурки да правите, не можете да оспорите, че действително положението за падналата марка не е абсолютно правило.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Казахъ. Вие можете да процитирате и другъ случай.

К. Пастуховъ (с. д.): Вие ми възразявате: „Храни даватъ“. Е добре, ние не сме ли давали храни? Добре, че ме подстѣхте. Азъ повдигамъ този въпросъ и бихъ желалъ г. министърътъ на финанситѣ да го уясни.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Пастуховъ! Въпросътъ е ясенъ: всичко, каквото ние сме дали, като храни и пр., България нѣма да го вземе, а ще отиде въ траншъ Б по договора въ Ньойи.

К. Пастуховъ (с. д.): Това не е състоятелно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Та, когато спорите по тѣзи въпроси, трѣбва да вземете цѣлостта на всички наши задължения. Каквото можемъ да вземемъ отъ тамъ, ще отива да допѣва оттатѣкъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Не може да бѣгате отъ въпросъ на въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не бѣгамъ.

К. Пастуховъ (с. д.): И азъ ще се върна, защото и порано съмъ настоявалъ за ликвидиранието на всички въпроси. Азъ повдигамъ този въпросъ, като се ползвамъ отъ Вашето възражение, че ромънитѣ дали стоки. Ами и ние дадохме стоки!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Давамъ Ви свобода.

К. Пастуховъ (с. д.): Вие не ми я давате, а законътъ; качеството ми на народенъ представителъ ми дава тази свобода.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тѣй е, разбира се. Азъ казвамъ само дотолкова, доколкото не можемъ да свършимъ всичко на този свѣтъ. Хора сме; и вие ще имате възможностъ да ликвидирате.

К. Пастуховъ (с. д.): Защо ме отклонявате отъ въпроса?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Малко освѣтление

К. Пастуховъ (с. д): Азъ желая да ми дадете тѣзи освѣтления.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Давамъ Ви ги.

К. Пастуховъ (с. д): За храни и други работи, дадени отъ насъ на Германия въ едно най-тежко време за нашата страна, България е кредиторъ за около 500 милиона златни лева. Къде сж тѣзи вземания? По трансъ Б? Значи, ще чакаме 1953 г., за да се повдигне въпросътъ за нашитѣ вземания къмъ Германия въ размѣръ на 500 милиона златни лева, дадени — така е — въ храни, въ единъ моментъ, когато нашиятъ войникъ изнемогваше, когато населението нѣмаше съ какво да живѣе.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще допълня: по едно изчисление на Военното министерство, тѣ възлизатъ на нѣколко милиарда.

К. Пастуховъ (с. д): Именно, това е нещастното разрешение на въпроса: да ме препращашъ въ 1953 г. да повдигамъ споръ за вземане срещу Германия въ размѣръ на 500 или 600 милиона златни лева, отъ една страна, а отъ друга страна — да искашъ да приемемъ спогодбата съ одобрение и рѣкопלטския безъ разисквания. Че какъ може така?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нали разисквате?

К. Пастуховъ (с. д): Кой здравъ разумъ може да приеме това — че тази претенция сега не е основателна, а ще бѣде основателна въ 1953 г., когато ние се надѣваме, че нѣма да стане нужда трансъ Б да се прилага?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тя и сега е основателна. Ако я прихванешъ, ще отиде отгатыкъ. Затуй е основателна. Ние нѣма да я вземемъ.

К. Пастуховъ (с. д): Можемъ да не я вземемъ, но можемъ да направимъ друго нѣщо.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, добре. Кажете го, да го чуемъ!

К. Пастуховъ (с. д): Можемъ да направимъ, тѣзи, които трактуваха съ насъ, да имаха предъ видъ и тази наша претенция, и когато се прави спогодба, наредъ съ авоаритъ, да се знае дали ще плащаме, дали ще ни плащатъ, или ще се квитосаме, като туримъ точка на всичко. То е важното, г. министъръ-председателю!

Р. Василевъ (д. сг): Има спогодба отъ 1923 г.

К. Пастуховъ (с. д): Затова ние още отъ самото начало повдигнахме въпроса: изъ кой пжтъ смѣта да върви правителството за разрешението спороветъ ни съ Дисконто Гезелшафтъ? Въ Народното събрание отъ наша страна — да не говоря за ваша, защото може да оспорите — въ българския печатъ преобладаващо мнение бѣ, че всички въпроси относително вземане-даванетоъ съ Райха трѣбва да бждатъ съединени, комплексътъ отъ въпроси трѣбва да бжде разгледанъ. Ако не се лъжа, дори въ „La Bulgarie“ имаше писано, че еди-кога-си Министерскиятъ съветъ е застаналъ на позицията да бждатъ едновременно сложени на разглеждане всички въпроси, за да бждатъ ликвидирани. Това е и човѣшкото, това е и правото, това е и въ реда на нѣщата

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ама виждате, че става нужда да ви освѣтлявамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Тукъ въ България преобладаващо мнение бѣ това, което азъ изнасямъ. Въ Женева мнението бѣ друго: въпросътъ за Дисконто да бжде предварително разрешенъ и следъ това да се склучи стабилизационниятъ заемъ. Тукъ не можахъ да успѣятъ формално, обаче другото мнение взе да става преобладаващо и стана, и като че ли то бѣ усвоено отъ министра на финанситъ г. Молловъ, а именно: спорътъ между българското правителство и Дисконто-Гезелшафтъ да бжде разрешенъ отдѣлно, а не съвмѣстно съ всички други спорове, които държавата ни, банката ни има съ Дисконто, съ германскитъ банки, съ Райха — въобще всичко онова, което може да съставлява

предметъ на препирня между насъ и тѣхъ. И тамъ е, споредъ насъ, вашиятъ ангажментъ — че въ Женева успѣхте да склучите стабилизационния заемъ, безъ по-рано да бжде уреденъ спорътъ съ Дисконто, обаче поехте задължението, тутакси следъ гласуванетоъ на заема отъ Народното събрание да бжде пристѣпено къмъ уреждане претенциитъ съ Дисконто Гезелшафтъ.

И г. Молловъ много ловко взе да маневрира въ Народното събрание следъ като се завърна. Той, вмѣсто да отговори прѣко на въпроса за комплекса отъ проблеми, които има да разрешаваме, при всѣки случай се ползуваше да заяви: нито има поетъ ангажментъ, нито ще отида на арбитражъ, преди да питамъ Народното събрание. Тежестта на въпроса той слагаше на друго мѣсто и по този начинъ го измѣстваше — т. е., че преди да отидемъ на арбитражъ, както се предполага, ще трѣбва това да се приеме отъ Народното събрание и тогава вече единъ арбитраженъ съдъ да се произнесе по препирнята. А между туй, въпросътъ се състоеше въ това: безъ да сондира Народното събрание, да се старае, щото комплексътъ въпроси въ тѣхната сложностъ да ги тури на разглеждане, като привлече и Райха въ това разглеждане и да постигне една спогодба. Тѣ сж две различни постановки на въпроса. Правилното, споредъ насъ, износното, човѣшкото въ всѣко едно отношение е, да предизвикате, да наложите, да изходатайствувате — ако искате по-мекия изразъ — щото комплексътъ отъ въпроси да бжде сложенъ на разглеждане, защото въ таквъ случай шансътъ за едно благоприятно разрешение е по-голямъ, отколкото когато отдѣлите единъ въпросъ, а следъ това ни заявявате, че другия ще го гледате презъ 1953 г. За мене, г. министъръ-председателю, не е въпросъ само България да запази своитѣ авоари и 500 милиона лева други вземания; за мене въпросъ отъ не по-малка важностъ е — и, ако искате, държейки смѣтка за всички обстоятелства, движейки се по най-голямата линия на компромиситъ — да стигнемъ до една спогодба, въ която България да не е вече длъжникъ, а ако не е кредиторъ, поне да не плаща нищо и да се ликвидира тѣй, както човѣшки трѣбва да се ликвидира.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И азъ съмъ съгласенъ съ това.

К. Пастуховъ (с. д): Ако сте съгласни, тѣй трѣбваше да постѣпите. Мене ме боли сърдцето, г. министъръ-председателю, защото това сж 800 милиона златни български пари.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отъ где ги вземашъ тия 800 милиона?

К. Пастуховъ (с. д): Това сж авоаритъ на Народната банка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отъ къде сж тѣзи авоари?

К. Пастуховъ (с. д): Нѣма да ви оправдае това — както и да давате обяснения — че най-накрая паритъ сж на германската държава.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отъ къде сж тѣзи авоари?

К. Пастуховъ (с. д): А, тогава азъ ви казвамъ: отъ где сж на Дисконто тия пари? Паритъ на Дисконто сж отъ германската и австрийската държави. Това е единъ воененъ заемъ. Военни заеми не се плащатъ, особено когато войната свърши съ катастрофа. Да ги платятъ тѣзи, които ги склучиха. Нѣма да ги плаща българскиятъ народъ; и вие, като правителство, не трѣбва да поемате ангажментъ да плащате безумията на една политика, осъдена въ съзнанието на цѣлия български народъ. Какъ може да ми въразявате, че 800 милиона лева били германски пари? Защо да сж германски пари? По силата на едно задължение тѣ сж станали български пари. Съ тѣхъ българската държава е задължена, увеличила е пасива си къмъ Народната банка. Юридически тѣ сж наши пари.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Юридически—да.

К. Пастуховъ (с. д): Тѣ сж оставени въ Германия. Ако бѣха постѣпили въ България, както бѣ редно, ако ние не

бѣхме орѣдие на германската политика, ако българскиѣ управници не бѣха толкова сервилни, за да вървятъ безпрѣкословно следъ Германия и да не я каратъ да изпълни нито едно отъ поетитѣ си задължения, нито дори за по-срѣщане разноска по водене на войната, тогава нѣмаше да дойдемъ до това положение. Ако ние плащаме, ако ние признаваме аванситѣ, на сѣщото основание никой не може да ни прави възражения, че тия 800 милиона лева авоари на Българската народна банка сѣ действително нейни авоари, едно вземане, отъ което България не може да се откаже. Отъ тия 500 милиона златни — реквизиции принудителни, вършени безцеремонно, когато българската армия гладуваше, и това предизвика дезертирания отъ редоветѣ на армията, увеличи ролота на българския народъ срещу германцитѣ, които изнесоха всичко, а той гладуваше — ние не можемъ да се откажемъ, или да разговаряме за тѣхъ въ 1953 г., подиръ 30 години. „Трай, коню, за зелена трева“, казватъ проститѣ българи. Нека най-сетне минатъ въ траншъ Б — това е единъ активъ на България. Нека знаемъ, че сѣ минати въ траншъ Б, че сме платили нѣщо въ траншъ Б. Отъ кѣде знаете, че нѣма да изхота-тайствуваме нѣщо като облекчение въ траншъ А? Отъ гдѣ знаете, че нѣма да спечелимъ при това трудно положение едно отсрочване на българскиѣ репарации? Ако сте напълно съгласни, не трѣбваше съ такова леко сърдце да подписвате.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кое, г. Пастуховъ?

К. Пастуховъ (с. д): Спогодбата.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А!

К. Пастуховъ (с. д): Не трѣбваше да задължавате държавата съ 17 милиона лева. Тѣ не сѣ 17.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Колко сѣ?

К. Пастуховъ (с. д): Тѣ сѣ около 500 милиона български лева — ние нѣмаме швейцарски франка, ние оперираме съ наши пари.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие на мегдана ли говорите?

К. Пастуховъ (с. д): 500 милиона лева бакшишъ! Че кой сѣдъ, питамъ азъ, можеше да присѣди на Дисконто Гезелшафтъ повече?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, тамъ не сѣмъ съгласенъ. Азъ знамъ, че всички юристи ми направиха упрѣкъ миналото лѣто, че сме щѣли да отидемъ до арбитражъ, защото сме дали обещание да отидемъ на арбитражъ. Слава Богу, не отидохме до арбитражъ. Сега е лесно да се приказва.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ ще Ви възразя, че азъ не сѣмъ за арбитражъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така кажи.

К. Пастуховъ (с. д): Никой арбитраженъ сѣдъ нѣмаше да се намѣри, убеденъ сѣмъ въ това, който да ни трѣсне да плащаме 1 милиардъ лева. Номунето на нашата финансова способностъ се знае, то се движи между 300—400 милиона лева, по колкото ни трѣшкатъ отъ случай на случай. Не помните ли какво бѣше съ окупационнитѣ разноси? Слѣзоха на 25 милиона лева златни, но г. Калфовъ може да ни каже за колко претендираха първоначално.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Макарь да нѣмаха право нито на стотинка споредъ Васъ, но пакъ наложиха 25 милиона лева златни.

К. Пастуховъ (с. д): Наложиха, защото сѣ победители.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, тъй!

К. Пастуховъ (с. д): Но на победенитѣ, които нѣматъ сила да налагатъ, защо имъ се подчиняватъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Пастуховъ! Вие казахте много права фраза, която много пѣти се цитира

отъ юриститѣ: *rebus sic stantibus*, значи обстоятелствата се мѣнятъ съ времената. Азъ ви припомнямъ: на ромънитѣ даваха 150, а се задоволиха съ 70. Обстоятелствата на всички държави се промѣняватъ.

Д. Дрънски (д): То щѣше да мине безъ нищо.

К. Пастуховъ (с. д): Както и да се промѣнятъ, нѣма да бждатъ по-лоши отъ сегашнитѣ. И ние не трѣбва да го поиемемъ. Защо непременно сключихте спогодбата, ако нѣма никакво обвързване, дадена дума, че ще уредите спора съ Дисконто?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Безспорно сме дали дума.

К. Пастуховъ (с. д): Значи, това е една частъ отъ заема, както бѣха частъ отъ заема и съкровищнитѣ бонове отъ 75 милиона франка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ние управляваме, за да разрешаваме въпроситѣ на българската държава и сме длѣжни да пристѣпимъ къмъ разрешението на всѣки въпросъ, който ни се сложи на разрешение.

К. Пастуховъ (с. д): Но това не е разрешение.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако има нѣщо, съ което мога да се похваля, то е, че не сѣмъ оставилъ нито единъ въпросъ неразрешенъ.

К. Пастуховъ (с. д): Да, но като плащаме. Похвали ми се, че не си платилъ, че да ти рѣжкоплѣскамъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ като плащамъ, вземамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Какво?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вземамъ мината „Перникъ“.

К. Пастуховъ (с. д): Че кой ще я вземе мината „Перникъ“?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, той е сербезъ, ще излѣзе и ще откаже.

Н. Мушановъ (д): Кой ще вземе мината „Перникъ“?

К. Пастуховъ (с. д): Г. министре! Защо разправяте ле генди? Кой ще вземе мината „Перникъ“?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ заявявамъ пакъ: *rebus sic stantibus* — докато има правно задължение, ще има и отговорности. Вие като сте толкова сербезъ тукъ, не знай на коя база стоите, на юридическа или на партийно-политическа. Ако стоите на партизанско-политическа база, не сте последователенъ.

К. Пастуховъ (с. д): Само на юридическа кола нѣма да се возите, защото ще се счуги.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, тогава както Ви хареса, карайте!

К. Пастуховъ (с. д): Г. министъръ-председателю! Моля по-сериозно да гледате на въпроса.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Разбира се най-сериозно.

К. Пастуховъ (с. д): Въпросътъ има и политическо естество, и финансово естество — вземете и това предъ видъ — иначе ще излѣзе, че е поетъ ангажментъ, че то е частъ отъ заема, както бѣше частъ отъ бѣжанския заемъ и задължението за плащане на 75-тѣ милиона франка. И какъко правите, де е печалбата на България?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: За кое?

К. Пастуховъ (с. д): 120 милиона лева казвате, какъко сѣ тѣ? Намѣрили сте, че имаме съкровищни бонове въ франкове. Така ли е? Така е. Горѣ-долу като турите стой-

ността на книжния франк не е ли всичкият въпрос само за лихвитъ, защото горе-долу стойността е еднаква? Но азъ ще ви направя друго разчленение.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ искамъ да ви цитирамъ мнението на единъ юристъ. (Изважда отъ джоба си единъ листъ)

К. Пастуховъ (с. д): Добре, кажете.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Тия 120 милиона франка — ще ви дамъ да прочетете мнението на единъ отъ най-сериозните юристи . . .

Н. Мушановъ (д): Сега пъкъ фокуси правите. Защо не го дадохте по-рано, ами сега — току хопъ отъ този джобъ, хопъ отъ онзи джобъ вадите разни листове.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ето го, цѣль жонгльоръ! (Смѣхъ) Давамъ ви данни, които сѣ неоспорими. Какво били 120-тѣ милиона франка? Тѣ ставатъ 216.

Д. Дрънски (д): Г. Калфовъ каза, че това, което е направилъ г. Фаденхехтъ, не е изнесено тукъ; той каза, че сте укрили нѣщо.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Калфовъ е записанъ, струва ми се, ще говори и ще го изнесе.

Х. Калфовъ (д. сг): Принудихъ се да се запиша.

Н. Мушановъ (д): Нека се освѣтли въпросътъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Жадни сѣ за друго.

Н. Мушановъ (д): Жадни сме за освѣтления.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Нѣмамъ нищо противъ да бждете освѣтлени.

К. Пастуховъ (с. д): Нѣмате нищо противъ, а не ни освѣтлявате, когато трѣбва и току вадите сега отъ джоба си туй, онуй.

Н. Мушановъ (д): Да знаемъ мнението на юристите; полезно е да го знаемъ!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ ви давамъ едно изчисление, което можете да направите и вие.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ се ползувамъ отъ това, което е изнесено публично.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Вие, г. Пастуховъ, казвате, че сѣ 129, а азъ Ви давамъ едно изчисление, че сѣ 216. Понеже сѣ лихвитъ 8%, които сме длъжни да плащаме, сѣ толкова. Азъ искамъ да Ви припомня това, защото Вие повдигате въпроса за 120 милиона, а тѣ сѣ сѣ лихвитъ 216 милиона.

К. Пастуховъ (с. д): Въпросътъ е само за лихвитъ; по главницата никаква отстъпка не правя, защото тѣ не сѣ 120 милиона лева, а сѣ 120 милиона французки франка, които по курса имъ горе-долу правятъ това, което е уговорено. Излиза, че Вие сте издействували опрощаване на лихвитъ. Това казвамъ азъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Какво сме издействували, то е опредѣлено въ спогодбата.

К. Пастуховъ (с. д): Ще видимъ по-нататъкъ какво сте издействували. Вие сте оставили за 1953 г. 500 милиона лева; вие сте отказали — безъ да е привлеченъ Райхътъ, да отговаря за авоаритъ на Българската народна банка — срещу опрощаване на едни лихви.

Д. Дрънски (д): 10 хиляди рубли сѣ оставени.

К. Пастуховъ (с. д): Тамъ искамъ да дойда. Тѣзи 120 милиона лева златни какъ сѣ дадени? Ние трѣбва да знаемъ, какво сме получили. 30 милиона лева сѣ отпшли за индустрии по въоръжение — Wienerbankverein.

Министър-председател А. Ляпчевъ: 30 милиона лева сѣ отпшли, за да се плати дълга на България къмъ Wienerbankverein, който е направенъ презъ 1913 г., за да се докаратъ пари въ България и да се поддържа курсътъ на лева следъ балканската война.

К. Пастуховъ (с. д): Не всичко е влѣзло въ България.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Тѣзи 30 милиона лева сѣ влѣзли въ България.

К. Пастуховъ (с. д): Не сѣ влѣзли.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Нѣма нужда да бждатъ внесени сѣ куфарче. Изплатени сѣ задълженията на държавата.

К. Пастуховъ (с. д): По тия смѣтки има навредъ опрощаване.

Министър-председател А. Ляпчевъ: За кои смѣтки говорите?

К. Пастуховъ (с. д): Недейте се подсмива, г. министре. Азъ говоря за установените военни задължения, които се намаляха навредъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Това не сѣ военни задължения. Това сѣ задължения отъ преди свѣтовната война.

К. Пастуховъ (с. д): Моля Ви се, г. министър-председателю! — Даже американцитъ възрази на французитъ, че намаление не могатъ да имъ направятъ, защото тѣхните задължения сѣ отъ следъ войната. Това искатъ англичани, французи, всички европейци, претендиратъ, борятъ се, апелиратъ и се надѣватъ, че ще издействуватъ едно намаление, мотивирайки се сѣ това, че това сѣ разходи по войната . . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Знаете защо.

К. Пастуховъ (с. д): И, следователно, като разходи по войната трѣбва да се направи едно намаление. А Вие като чувате думата „по войната“ и то излизаща отъ устата на социалистъ, мислите, че азъ говоря като антимилиитаристъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: То е преди войната.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ Ви говоря, че съображението на всички хора сега въ свѣта — това е политиката — е, че тѣзи задължения трѣбва да бждатъ намалени. И тамъ очакватъ да стане намаление, понеже разходите не сѣ били за производителни цели, а за военни и други цели.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не само затуй, а и за следното: понеже американцитъ оценяватъ предметитъ петорно спрямо нормалните имъ цени, естествено, могатъ да правятъ намаления.

К. Пастуховъ (с. д): Естествено, и затуй. Но има и това, което казахъ азъ.

Но азъ дохождамъ до другото. Има 27 милиона златни лева по смѣтката „Рубль-контъ“. По тѣзи пари станаха доста спорове, ако си спомнете, въ Радославовата Камара.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Да.

К. Пастуховъ (с. д): Защо тия суми, които се дължатъ на Русия, не се изплатиха, както повелява договорътъ за заема, а ги внесате въ Дисконто Гезелшафтъ, което ги туря на влогъ и което единъ видъ ще се разпраща сѣ Русия единъ день? Тоя споръ ликвидиранъ ли е?

Министър-председател А. Ляпчевъ: За насъ той е ликвидиранъ.

К. Пастуховъ (с. д): Казвате: „За насъ е ликвидиранъ“, но ние кои сме? Ние ликвидарме сега спора сѣ Дисконто Гезелшафтъ, а спора за тия 27 милиона златни лева ликвидираме ли? Азъ питамъ, утрешна Русия, пъкъ и днешна болшевишка Русия, не може ли да каже: „Вие имате да ми

давате; вие платихте на германците; съ насъ какво ще стане?"

Министър-председател А. Ляпчевъ: Веднага ще Ви дамъ отговоръ, за да се изяснимъ.

Г. г. народни представители! Г. Пастуховъ твърдѣше преди една минута . . .

К. Пастуховъ (с. д): Азъ Ви питамъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: . . . че вие дължазъ задължения не могатъ да се зачитатъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не съмъ казалъ така.

Министър-председател А. Ляпчевъ: То се записа точно въ стенограмата.

К. Пастуховъ (с. д): Вие сте по адвокатъ отъ мене тогава. За това да Ви корегирамъ. Азъ казвамъ само, че ставатъ намаления, . . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Чакайте сега, азъ да говоря.

К. Пастуховъ (с. д): . . . защото произходътъ имъ е воененъ. А вие казвате, че ще стане опрощаване. Дай, Боже, да стане опрощаване! Азъ съмъ съгласенъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Грѣшите. Тѣзи 30 милиона лева сѣ взети отъ Теодоръ Теодоровъ. Тѣ не сѣ взети за военни цели. А тия 27 милиона лева, тѣ сѣ други.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ дължа да освѣтя г. г. народнитѣ представители по този въпросъ. Той стои така. Ще ми позволите, г. Пастуховъ, да Ви прекъсна. Така и вие ще си починете и ще имате възможностъ да приказвате по-дълго време.

К. Пастуховъ (с. д): Не сте толкова голѣмъ, за да се подигравате. Трѣбва да се държите по-достойно, като министър-председателъ. И азъ имамъ еднакви права съ Васъ като народенъ представителъ и ще Ви кажа, че не сте напълно освѣтленъ и заинтересовано говорите, защото искате да прокарате спогодбата. Тая спогодба е пакостна за България.

Министър-председател А. Ляпчевъ: А бе, вие като започнахте да говорите, казахте, че спогодбата трѣбва да се прокара, защото разбирате много добре, какво е положението. И ако азъ не я прокарамъ, вие да бждете тукъ, вие ще я прокарате. Ето защо всичкитѣ Ви приказки тукъ знаемъ защо сѣ.

К. Пастуховъ (с. д): Ние не искаме да плаща българския народъ, а вие искате да плаща.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Приказкитѣ Ви сѣ да вдигате само шумъ и да изнасяте лозунги, а не да разрешавате държавни въпроси.

К. Пастуховъ (с. д): Тѣй, лозунги!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Въпросътъ за „Рубълъ-контъ“ стои така. Българското правителство е иземало рубли съ посрѣдничеството на руското правителство — за това има документи — отъ Государствената банка. Обаче Государствената банка не е желала да излѣзе налице въ него време по известни съображения, а сѣ излѣзли налице нѣкоя си Сѣтний-банкъ въ Петроградъ и Руско-Азиатската банка.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Презъ коя година е това?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Презъ 1912/1913 г.

К. Пастуховъ (с. д): Въ русофилския вѣтъръ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): То е важно.

Министър-председател А. Ляпчевъ: То е въ подкрепа на нашата война, противъ която никой българинъ нѣма да каже нѣщо, пъкъ и не се е намѣрилъ досега та-

къвъ. Никой българинъ не е казалъ дума противъ тая война.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Първата война.

Министър-председател А. Ляпчевъ: За нея нѣма две мнения. Тя бѣше наложена отъ едно, друго, трето и бѣше въ пълния смисълъ на думата национална война.

Тѣзи пари се взеха. Бѣше уговорено да се изплатятъ отъ първия нашъ заемъ. Дойде време да се сключва такъвъ заемъ. Въ този заемъ и то въ първата му частъ, въ аванса, се предвижда изплащането на тѣзи 10 милиона рубли — подчертавамъ това. Правителството сключи договора за заемъ въ днитѣ, когато се обяви свѣтовната война. И нашиятъ представителъ въ Петроградъ, ако не се лъжа г. Маджаровъ . . .

М. Маджаровъ (д. сг): Не, Радко Димитриевъ; азъ после отидохъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: . . . съобщава, че сѣ турнали въ разположението на нашитѣ кредитори въ Петроградъ дължимитѣ суми отъ 10 милиона рубли въ Дисконто Гезелшафтъ. И Дисконто Гезелшафтъ отъ своя страна имъ съобщава това. Тѣ обаче отъ тамъ казватъ: „Пратете ни ги въ Стокхолмъ“ — защото войната е обявена и тѣ не можахъ да си ги взематъ отъ Берлинъ. Е добре, но паритѣ не можахъ да се пратятъ въ Стокхолмъ. И тамъ замръзна този въпросъ.

Българското правителство — тогава бѣше финансовъ министъръ г. Тончевъ — въ уреждането на своитѣ смѣтки съ Дисконто Гезелшафтъ прие сумата срещу аванса отъ 120 милиона лева въ една специална смѣтка отъ 10 милиона рубли, и тѣзи 10 милиона рубли, въ рубли, стоятъ въ разположение на правоимеющитѣ. По всичкитѣ правила за международнитѣ задължения днесъ, това сѣ валидни пари: ако искате, да си ги прибератъ.

Но има и другъ въпросъ, че това е единъ дългъ къмъ държавна банка, къмъ държава. Тѣй стои този въпросъ.

Дисконто Гезелшафтъ въ този случай е извършило една операция по заповѣдъ, по нареждане на българската държава и въ момента, когато я е извършило, то е платило за тия рубли по онзи курсъ, който е имала рублата на пазара. Дисконто се счита издължено спрямо аванса отъ 120 милиона.

И. Януловъ (с. д): Кой ги дължи сега тѣзи пари?

Д. Дрънски (д): Кой ще ги плати накрая?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Тѣзи рубли сѣ безъ друго въ Дисконто Гезелшафтъ и сѣ собственостъ на българската държава. Както за всичкитѣ задължения въ рубли, така и за това задължение въ рубли си има кой да отговаря. Тѣй че Дисконто е непричомъ въ цѣлата тази работа, щомъ се е намѣрило правителство, което е заповѣдало да се извърши тази операция.

Н. Мушановъ (д): Значи, изваждатъ се отъ 120-тѣ милиона лева.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не може да ги извадите по отношение на Дисконто.

Н. Мушановъ (д): Значи, българската държава остава отговорна съ тѣхъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ако правите смѣтка Дисконто какво е дало, ще трѣбва да се държи смѣтка и за тѣзи 10 милиона рубли по тогавашния имъ курсъ, по който то се е издължило.

Н. Мушановъ (д): Тази сума не се приспада отъ задълженията на нашата държава къмъ Дисконто, а тия 10 милиона рубли оставатъ въ тежестъ на България. Тѣ се приспадатъ отъ 120 милиона лева.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Да.

Н. Мушановъ (д): Значи, оставатъ въ наша тежестъ. Днесъ вие казвате, че Руско-Азиатската банка е държавна.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не е държавна, а е частна.

Н. Мушановъ (д): Да, така е. Тя не е държавна.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ говоря за Государствената банка.

Н. Мушановъ (д): Тя е към Руско-Азиатската банка.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не стои тъй въпросътъ.

Н. Мушановъ (д): Най-добре прочетете обвинителния актъ по обвинението срещу Тончевъ; тамъ смѣтката „Рубль-контъ“ е всестранно обяснена. Азъ имахъ честта вчера да го прочета, за да си ги спомня.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Обвинителния актъ не съмъ го челъ, защото той е съставенъ отъ „Находния съдъ“.

Н. Мушановъ (д): Азъ говоря за фактитъ само.

Министър-председател А. Ляпчевъ: И азъ Ви припомнямъ само.

Азъ зная, че въ архивата на нашето Министерство на външнитъ работи има преписка, въ която се казва, че г. Коковцевъ, ако се не лъжа, е заявилъ на тогавашния нашъ пратеникъ въ Петроградъ, г. Бобчевъ, въ 1912/1913 г., какво тия 10 милиона рубли сж дадени отъ Государствената банка, която е държавна банка. Но по съображения, чисто политически, се поставятъ налице други, които взематъ отъ насъ за гаранция нѣщо. Това е то.

К. Пастуховъ (с д): Както може би и Дисконто е остарено.

Д. Грѣсина (д): А по счетоводнитъ книги на Дисконто Гезелшафтъ фигурира като кредиторъ Руско-Азиатския банкъ?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Разбира се, че Дисконто Гезелшафтъ по счетоводнитъ си книги ще кредитира онзи, който има право да ги иска. Сега, ако искате да давате аргументация, давайте.

Н. Мушановъ (д): Искамъ да знамъ: Руско-Азиатския банкъ има ли нѣкъде въ свѣта учреждение, напримѣръ въ Парижъ?

Министър-председател А. Ляпчевъ: По моитъ сведения се явиха претенденти на Руско-Азиатския банкъ, които, обаче, бѣха осъдени. Точно не знамъ какъ е; г. Молловъ е тукъ, той ще Ви каже точно какъ е. Но претендентитъ на Руско-Азиатския банкъ неправилно искатъ да се субституиратъ на мѣстото на истинскитъ представители на Руско-Азиатския банкъ.

К. Пастуховъ (с д): Обясненията на г. министър-председателя ме навеждатъ отново на мисълта, че хиляди пѣти по-предпочтително бѣше за уясняването на въпроситъ договорътъ да минѣше презъ комисия.

Я. Сакжзовъ (с д): (Къмъ министър-председателя) Казвате да не даваме аргументация тукъ! Ако искахте да се избѣгнатъ аргументации тукъ, трѣбваше въпросътъ да отиде въ комисия.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Този въпросъ е минавалъ презъ толкова комисии, г. Сакжзовъ, пакъ ли да се праша въ адвокатска комисия?

Н. Мушановъ (д): Вие все бѣгате отъ адвокатска комисия!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не бѣгамъ отъ комисия. Малиновъ не дойде въ комисията по едни или други съображения.

Н. Мушановъ (д): Защото не иска да прави адвокатлъкъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Съображенията на Малиновъ бѣха, че ще трѣбва да отидемъ на арбитражъ.

Н. Мушановъ (д): Моля, г. председателю, да ме забележите, за да се обяснимъ, за да се види какво съмъ говорилъ азъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Четете стенограмата! Цѣлото заседание викахте: „Арбитражъ! Арбитражъ!“

Н. Мушановъ (д): И, аслѣ, ние ви спасихме.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Вие ли ни спасихте?!

Н. Мушановъ (д): Да, ние.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ нѣмамъ желто по устата си, за да можете да ме заблудите.

Н. Мушановъ (д): Азъ знамъ Вие какво говорихте. Нашата формула бѣше по-добра, и, ако бѣхте я усвоили, резултатътъ щѣше да бѣде по-другъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Коя е Вашата формула?

Н. Мушановъ (д): Ще Ви я кажа.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Да се спогаждаме съ Дисконто чрезъ арбитражъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ не съмъ казвалъ да се спогаждаме чрезъ арбитражъ. Ще прочетемъ стенограмитъ.

К. Пастуховъ (с д): Г. г. народни представители! Не е въпросъ за юридически комисии, които правителството може да назначава измежду най-компетентни хора, за да направятъ изучвания и да му дадатъ освѣтление по въпроситъ. Народното събрание може да има предъ видъ изучванията на тия комисии, както и всички други документи, но Народното събрание си има свои специални парламентарни комисии, които провѣрватъ, които изучаватъ и които изискватъ нуждитъ освѣтления. Ето, напр., азъ повдигамъ нѣкакъвъ въпросъ, правятъ се възражения, а може да има и контравъзражения.

Министър-председател А. Ляпчевъ: А бе, туй е писано въ специаленъ докладъ до Народното събрание, правенъ отъ менъ въ 1915/1916 г.! Ама на, като не го четете, а само приказвате тукъ, какво да Ви правя! Прочетете доклада на контролната комисия.

К. Пастуховъ (с д): А бе, само ти четешъ! Разбрахме, че човѣкъ, който е на власт, се овѣлчва!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Приказвашъ си само фрази!

К. Пастуховъ (с д): Какъ „само фрази“?!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ами какъ можете Вие да говорите по този въпросъ, безъ да прочетете доклада на контролната комисия по всички тѣзи странични въпроси?! Всички нужни обяснения и освѣтления тамъ ще ги намѣрите. Тоя докладъ не е Богъ знае отъ какви гонѣми томове! Ами като не се занимавате съ такива въпроси!...

К. Пастуховъ (с д): А пъкъ Вие се занимавате!...

Министър-председател А. Ляпчевъ: Е, мжча се, колкото мога, да се занимавамъ.

К. Пастуховъ (с д): Споредъ мене, този въпросъ пакъ не е ясень, той не е ликвидиранъ така, както мислите Вие.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ето, сега, като адвокатъ, ще се позовете на други! Досега разсждаватъ едно, а сега друго!

К. Пастуховъ (с д): Азъ съмъ народенъ представителъ и имамъ право да говоря като народенъ представителъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Е, говорете, говорете!

К. Пастуховъ (с д): Какво е това, най-сетне?!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Говорете!

К. Пастуховъ (с. д): Ще говоря това, което ще говоря. — Въпросътъ не е ясенъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е добре, не е ясенъ!

К. Пастуховъ (с. д): Не е ясенъ, разбира се. Защото едно ни се казва, а друго излиза. Ако действително Дисконто нѣма претенции, тогава излиза друго: не сж 120 милиона, а сж 93 милиона.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: 93 милиона нека сж! . . .

К. Пастуховъ (с. д): Така е. Ще спаднете 27 милиона. И спогодба не правите.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тѣ сж на наше разположение.

К. Пастуховъ (с. д): На ваше разположение! Моля ви се, и това говори министъръ-председателъ! Правите спогодба за 120-милионния авансовъ заемъ, и даже всичкитъ въпроси, свързани съ него, не ги ликвидирате!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какъ ще ги ликвидираме?

К. Пастуховъ (с. д): Въпросътъ за 27 милиона стои откритъ.

Н. Мушановъ (д): Тая сума е на наше разположение, нали?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Българското правителство е превърнало тая сума въ рубли, и тя е на негово разположение. Дисконто нѣма какво да прави тукъ повечко. Какво искате друго?

К. Томовъ (з): А рублитъ сж обезценени, нищо нѣма.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тѣ сж обезценени за онѣзи, които искатъ, . . .

К. Пастуховъ (с. д): Г. министъръ-председателю! Азъ затуй Ви задавамъ въпросъ, защото Вие вършите адвокатство.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е едно доказателство, какъ можете Вие да третирате тия въпроси.

К. Пастуховъ (с. д): Ясно е. Значи, както и да го обяснявате, едно отъ дветѣ: или е мината на наша смѣтка, или остава съ 27 милиона по-малко, и тогава спогодбата въ сжщностъ е за 120 минусъ 27 милиона, а не както я представяте Вие. Азъ бихъ желалъ изрично да бждатъ уяснени всички работи, които сж предметъ на споръ, и да не ни препращате до този докладъ на комисия, до онзи докладъ на комисия, а ясно и положително да отговорите на този въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. министърътъ на финанситъ ви говори 4 часа по този въпросъ.

К. Пастуховъ (с. д): Моля Ви се. — Това не е най-сжществениятъ въпросъ; той е една частица отъ въпроса. Сжществениятъ въпросъ е, че спогодбата вие сте направили за главницата, като не е опредѣлена само лихвата. Това сте извоювали вие.

Министъръ В. Молловъ: Колкото сме могли, извоювали сме.

К. Пастуховъ (с. д): Така е. Това сте могли да направите. И тази спогодба за насъ е неудовлетворителна, неприемлива.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре!

К. Пастуховъ (с. д): Не сте извършили най-пакостното дѣло, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре!

Министъръ В. Молловъ: Най-пакостно не, но по-пакостно, благодарение на тая концесия!

К. Пастуховъ (с. д): . . . но нѣмате право да задължавате българската хазна съ 500 милиона лева, които да се плащатъ за аванса отъ 120 милиона лева на Дисконто Гезелшафтъ. Трѣбваше да привлѣчете и другитъ мѣродавни фактори за уреждане на всичкитъ ни въпроси. Защото азъ мисля, че е време — безъ да искаме да влѣземъ въ ролята на тия, които отказватъ плащанията — да защищаваме съ достоинство интереситъ на българската хазна. Да водимъ една политика на изпълняване договори, на лоялно изпълняване на задължения, не означава да приемашъ безрезервно всички плащания, за които ти се предявява искане, защото не си ималъ възможностъ да реагирашъ. Тая политика нѣма нищо общо съ лоялното изпълняване договоритъ, съ курса, който г. финансовиятъ министъръ препорѣчва — търпение и спасение. Азъ питамъ: докога търпение и спасение, та поведението ни да бжде добре оценено? Мисля, че както азъ мога да заявя, така и Вие можете — безъ да увреждате интереситъ на България — да заявите, че нашето положение е извънредно трудно и че България най-сетне трѣбва да престане съ тая охота да плаща кой каквото пожелае, все отъ любовъ къмъ приятелството и все за издигане на своя престижъ. Ето, ние порано, по Деклозиеровата афера, мимо всѣкакви правни елементи, възъ основа само на нѣкаква справедливостъ, бѣхме осждени да заплатимъ 100 и толкова милиона лева, съ запазване правото на обратно искане срещу нашитъ подданицы. Тукъ ние отново биваме осжждани.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Пастуховъ! По Деклозиеровата афера това, което сме платили, се опредѣли съ арбитражъ възъ основа стойността на хранитъ, които иззахме тогава. Нищо друго. Казвамъ Ви туй, за да го знаете.

К. Пастуховъ (с. д): Защо да се позръщаме на този въпросъ, когато има положителни данни, че хранитъ бѣха тогава единъ претекстъ, който да оправдае прѣснатия подкупъ, за да се повлияе на България да мине на страната на Съглашението!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е невѣрно.

К. Пастуховъ (с. д): Значи, едно излизало ние плащаме на едната страна, която се мъчеше да ни тласне да вървимъ съ нея заедно и да следваме нейния воененъ курсъ, а сега плащаме и на другата страна, която успѣ да ни тласне въ войната и да ни вземе на своя страна. Между това, справедливото бѣше да признаемъ, да подчертаемъ, че малката България е извършила безумие, по вина на свои управници — била е орждие на чужди интереси, водила е война за чужда смѣтка. И, следователно, за водене на война и за аванси, свързани съ войната, за кредити, отпущани за водене на войната, тя не може да дължи и не бива да дължи. И никое правителство не бива да подписва подобна спогодба. Тя е непопулярна предъ нашето общество, предъ нашия народъ. Защото ние не можемъ да плащаме и на победители за приятелство, и на победени за приятелство. Ние имаме всичкото уважение къмъ европейската дипломация, имаме всичкото желание да изпълнимъ лоялно и почтено сключенитъ договори и поетитъ задължения. Но, г-да, въ вашето съзнание е че мимо това България е поела редица задължения, безъ да ги е дължала, натоварена е съ редица разности и ще има да бжде натоварена било по спогодба, било чрезъ арбитражни сждилища съ редица нови задължения. Това задължение е отъ сжщото естество. Съ тоя курсъ трѣбва да се свърши. Ние сме единствената страна, която продължава да бжде платецъ, да бжде изнасилвана отъ победители и победени.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, какви победители има, които плащатъ!

К. Пастуховъ (с. д): Азъ не отправямъ укоръ къмъ германската република, но мисля, че когато защищавамъ интереситъ на българската хазна, това означава само едно — че защищавамъ нашитъ интереси, безъ да се нахвърлямъ върху интереситъ на другата страна. Не е думата за популярностъ и непопулярностъ. Вие сте длъжни да държите смѣтка и за популярното, и за справедливото,

и за възможното, и за човешкото. Ето ви Германия. Тя предизвиква нови преговори за изменение на репарационните тежести.

Министър В. Моллов: Да, да, и ще плаща по 2 милиарда и половина годишно.

К. Пастухов (с. д): Какъ ще се свърши работата, то е друг въпрос.

Министър В. Моллов: Тя се свърши вече — 37 години по 2 милиарда и половина.

К. Пастухов (с. д): Тъ не сж два милиарда и половина, колкото б'ха досега, а по-малко. — Тамъ има разни други условия, които още не сж публикувани; мене не ми е известенъ точниятъ текстъ. Но азъ имамъ едно да заявя — че ние продължаваме да бъдемъ единичката държава, която товарятъ съ незаконни, несправедливи и тежки задължения, и които н'матъ край. Защото вие сами ни заявявате, че не сж ликвидирани всички спорове. Всички спорове ще продължаватъ подъ една или друга форма и по-нататък. Докога ще бжде туй „търпение и спасение“? Докога ще искате вие чрезъ жестове отъ подобно естество, въ тия критични за българския народъ минути, когато кризата е тъй дълбока, а изгледитъ за стопанско възстановяване сж така проблематични и далечни, да продължаваме да поемаме — малко по малко, по 500 милиона лева — нови задължения? Мислите, че ние вършимъ демагогия? Ние не вършимъ демагогия. Демагогия могатъ да вършатъ тия, които обвързаха България съ този договоръ и които ви оставиха да ликвидирате съ тежкото наследство, което т' оставиха на васъ и на българския народъ; демагогия е, ако т' ви говорятъ, че вие залагате интереситъ на България. Но ние, които сме се борили противъ тоя курсъ и които ратуваме за едно облекчение на репарационнитъ задължения, ние не вършимъ демагогия. Ние подпомагаме д'длото на нашата страна. И дори вие можете да се ползвате отъ опозиционния тонъ за по-добро отстояване на българскитъ интереси. За васъ нашитъ думи все н'матъ значение. Вие мислите, че иматъ значение само думитъ на дипломатитъ и че тия думи дипломатитъ ги иматъ готови въ главата си, че т' не се влияятъ отъ общественото мнение въ своитъ страни, че т' н'матъ чувства извънъ интереситъ. Тогава остава да предполагаме най-лошото — че т' сж жестоки хора или пъкъ че има странични влияния, има заинтересовани хора, които ни гласкатъ въ една пропастъ, за да създадатъ облаги на тогава или оногава. Азъ мисля, че наша дължностъ е да създадемъ обществено мнение въ тази страна.

Министър-председател А. Ляпчев: Разумно.

К. Пастухов (с. д): Разумно. Това е разумно. Азъ Ви приведохъ аргументи, оправдани отъ юридическо гледище, отъ гледище на справедливостъ, отъ гледище на национална икономия. Кой има интересъ да пропадне България, кой има интересъ да я вижда да върви въ единъ лошъ пътъ? Азъ мисля, че разумността н'ма да ни напусне, ако искаме отъ нашитъ правителства да бждатъ по-волеви, не да саботиратъ, не да се емчатъ, не да предизвикватъ, но да отстояватъ интереситъ на държавата, да иматъ по-голяма воля и, дори когато сж заставени, да не бързатъ съ сключването на едни спогодби, които не сж износни за насъ. Никой не е висналь надъ главата ни да приключимъ тъкмо сега спора си съ Дисковато Гезелшафтъ, освенъ ако имате ангажментъ или нам'рение, въ едно скоро време да сключите новъ заемъ.

Азъ мисля, че и нашитъ кредитори могатъ да резбератъ най-после, че България не саботира, България не отказва, но България не може безпр'кословно, „яко овца на заколение“, да изпълнява всички задължения, да жертвува своитъ авоари, възлизаци на стотици милиони златни, да остава ad calendas graecas стойността на реквизиции, възлизаци на половинъ милиардъ златни, за опрощаване на лихви отъ единъ воененъ заемъ, сключенъ по единъ скандаленъ начинъ, неодобренъ отъ самото Народно събрание, което единствено е компетентно да приема или да отхвърля договоритъ. И това ли е една партизанска позиция? Не сте ли вие убедени, че не е гласуванъ този заемъ въ Народното събрание?

Министър-председател А. Ляпчев: Не е важно това обяснение. Важно е това, въ което сж се убедили хората. А т' сж убедени, че сж платили.

К. Пастухов (с. д): Азъ виждамъ, че Вие имате съзнание, че договорътъ е гласуванъ. Не си ли припомняте Вие, че заседанието се вдигна безъ да се гласува и болшинството събира подписи, които се изпратиха въ двореца, и презъ нощта Фердинандъ, който искаше да ангажира България на страната на централнитъ сили и който въ края на властуването си заяви, че презъ течение на 30 години добросъвестно е отстоявалъ н'мскитъ интереси въ България, утвърди заема, въпр'ки това, че се предлагаха други условия за заемъ, защото предвиждаха войната, защото знаеха, че този авансъ е воененъ и че т'зи пари отиватъ, за да бжде тласната България на страната на Германия противъ русофилството, което искаше да я вземе на своя страна? Азъ ще ви прочета какво е станало въ Народното събрание тогава, за да н'ма никакво съмнение, и съ това ще свърша.

По решение на всички опозиционни групи, н'маше да се позволи разглеждането на въпроса за заемъ въ това заседание. Като се откри заседанието, прочетоха се декларации: една отъ покойния Найчо Цановъ отъ името на частъ отъ опозицията, който изложи становището и по отказване гласуването на заема; друга декларация отъ наше име, прочетена отъ менъ, съ която оправдаваме нашето държане; трета декларация б' прочетена отъ д'до Благоевъ, съ която протестира противъ русофилскитъ агенти и противъ скандалнитъ сцени, които се разыграваха по този случай въ Парламента. Само т'снитъ социалисти б'ха ко-свено на страната на правителството.

Министър-председател А. Ляпчев: Съ Парвуса.

К. Пастухов (с. д): Да. Щомъ се опита д-ръ Радославовъ да говори, започнаха скандалитъ. Ето що стана: (Чете) „Отъ л'вицата, л'вия центъръ и крайната л'вица съ изключение на Работническата социал-демократическа партия (необединена) продължително: Доу! (Тропането продължава, дочува се свиркане отъ л'вия центъръ. Голъмъ шумъ). Председателъ: (Звъни продължително). Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: (Се опитва да говори). Отъ д'сницата и д'сния центъръ: Ура! Ура! (Бурни ръкопл'скания). Отъ л'вицата, л'вия центъръ и крайната л'вица (съ изключение на Работническата социал-демократическа партия): Доу! Викове отъ д'сницата и д'сния центъръ: Ура! Отъ л'вицата, л'вия центъръ и крайната л'вица (съ изключение на Социалдемократическата партия) Доу! (Продължително силно тропане по банкитъ). (Повикани да се приближатъ къмъ трибуната, стенографитъ ставатъ; н'кои народни представители отъ д'сницата се опитватъ да попр'м'ятъ масата на стенографитъ по-близо до трибуната, народниятъ представител г. Коста Лулчевъ и други отъ крайната л'вица попр'чватъ на прем'стването, дръпватъ покривката на масата и разхвърлятъ останалата частъ отъ стенограмитъ и моливитъ; наставатъ мнозина представители отъ всички страни и се сбиватъ около масата и трибуната) Председателъ: (Звъни) Вдигамъ заседанието за . . . (Следъ почване изново на заседанието) Председателъ: (Звъни) Заседанието се продължава Г министър-председателъ има думата. А. Стамболийски: Доу позорниятъ заемъ! Да жив'е България! (Отъ л'вицата, л'вия центъръ и крайната л'вица, съ изключение на Работническата социал-демократическа партия, започватъ пакъ тропането) Отъ д'сницата и д'сния центъръ: Ура! (Продължително). (Народнитъ представители отъ д'сницата и отъ д'сния центъръ обграждатъ трибуната и стенографската маса, наскочатъ и представителитъ отъ опозицията съ изключение на представителитъ на Работническата социал-демократическа партия и се сбиватъ; други хвърлятъ томчета отъ афинираната речъ на народния представител д-ръ Н. Генадиевъ и други книжа върху министерската маса и стенографитъ) Министър-председателъ д-ръ В. Радославовъ: (Повиква да се приближатъ стенографитъ) Заявявамъ на Народното събрание, че начинътъ, който се употребява отъ страна на опозицията по предложението, внесено отъ г. министра на финанситъ, по сключването на заема, не отговаря на парламентарния редъ и не е съгласно. . . . (Хвърлянето на книжата се усилява. Едно томче ударва г. министър-председателя, н'кои министри и представители изваждатъ г. министър-председателя изъ залата. Други томчета ударватъ по гла-

вата началника на стенографското бюро и стенографа-преводачът. Сборишкването и сбиването около трибуната и стенографската маса се усилява. При тѣзи условия стенографирането става абсолютно невъзможно. Други стенографи от друго мѣсто се опитват да стенографирайтъ, обаче народниятъ представител г. Андрей Коновъ дръпва и скъсва стенограмитѣ имъ) Верѣдъ голѣмия шумъ не се чува нищо. Масата на стенографитѣ е нападната, началникътъ на стенографското бюро ударенъ, стенографитѣ изтласкани.

Нѣма никакъвъ протоколъ за това заседание.

И. Януловъ (с. д): Нѣма никакъвъ вотъ.

К. Пастуховъ (с. д): Нѣма никакъвъ вотъ отъ страна на Народното събрание.

Д. Дрънски (д): Следователно, нѣма никакъвъ заемъ.

К. Пастуховъ (с. д): Да, действително никакъвъ вотъ, никакъвъ заемъ. А това, което е поднесено въ двореца като подписи на народни представители, събрани въ кулоаритѣ или вънъ, за които народни представители нѣма никакви сведения дали сѫ присѣствували въ пленума или не, то не е задължително за Народното събрание. Тая позиция е защищавана отъ всички насъ, тя отговаря на фактическото положение и, следователно, нѣма гласуванъ заемъ. Може да се възрази: това сѫ политически съображения за вътре, но не и за вънъ, веднѣжъ публикуванъ законъ въ „Държавенъ вестникъ“, скрепенъ съ подписитѣ на министритѣ, трѣбва да се признае, че формално е въ сила Кожото и да е силно това възражение, обаче ние никога не можемъ, при воденето на преговоритѣ за спогодба да изпуснемъ изъ предъ видъ кѣкъ е станало гласуването на този заемъ и дали въ сѣщностъ е станало нѣкакво гласуване. Сѣщо тѣй ние никога не можемъ да изпуснемъ изъ предъ видъ, както това пролича отъ изложението на г. министра на финанситѣ и отъ всички обстоятелства, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, че се сключи износна спогодба за насъ преди тая ваша аргументация.

К. Пастуховъ (с. д): . . . че не е билъ изпълненъ договорътъ за заема и, следователно, когато се водятъ преговори за спогодба, ако бабата на тия преговори юридически не е издържана, тя не може да бѣде мѣродавна, тамъ могатъ да играятъ роля други съображения, съображения отъ друго естество — на справедливостъ, на човѣщина — които съображения, ако имате предъ видъ, щѣше да се дойде до другъ резултатъ.

Министъръ В. Молловъ: Какъ да не сме ги имали предъ видъ? Вие трѣбваше да ги имате предъ видъ и да ги внушите на вашитѣ приятели въ Германия. Недейте дава поучения на други.

К. Пастуховъ (с. д): Нашитѣ приятели въ Германия могатъ да иматъ едно държане, което ние можемъ да не одобряваме. Нашитѣ приятели въ Германия защищаватъ интереситѣ на германската държава.

Министъръ В. Молловъ: Ха, тѣй! Това вече е друго.

К. Пастуховъ (с. д): Съвсемъ не следва, че ако правителствата на две държави сѫ демократически или социалистически, между тия правителства нѣма да има спорни въпроси и че по всичко тѣ ще бѣдатъ единодушни — каквото предложи едното, другото ще го приеме.

Министъръ В. Молловъ: Ние не приехме това, което Дисконто предложи.

К. Пастуховъ (с. д): Думата ми е, че вие не привлѣкохте германското правителство.

Министъръ В. Молловъ: Привлѣчено е.

К. Пастуховъ (с. д): Вие частно сондирвахте.

Министъръ В. Молловъ: Не е частно.

К. Пастуховъ (с. д): Вие не искахте да ликвидирате всички въпроси.

Както никой другъ пътъ не съмъ правилъ партизанства, така и сега не желая да правя, а желая добросъвѣстно, възъ основа на всички данни, да се произнесе по спогодбата, която ни е представена за одобрение. Ако се въодушевявахъ отъ партизански съображения, нѣмаше да ви призная, че вие ликвидирате едно тежко наследство и че, следователно, не сте вие напълно отговорни за тая нещастна спогодба или за това, че България е натоварена отъ едни или други съ непоносими задължения. Но все пакъ вие, като българско правителство, трѣбва да защитавате интереситѣ на нашата страна, . . .

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нали ги защитаваме?

К. Пастуховъ (с. д): . . . по пътя на спогодбитѣ, по пътя на отстъпкитѣ, по пътя на помириенето, по пътя на търпението, чрезъ политика на споразумение, която е и наша политика, въ противоположностъ на политиката на саботиране, която не е още рѣнисима на печелене каквито и да е претенции отъ която и да било страна. Ако вие действително следвате една политика на споразумение, тогава разликата между насъ и васъ се състои само въ преценката на обстоятелствата и позициитѣ, на които заставате. Ние намираме, че недостатъчно сте удържали българскитѣ позиции. Ние намираме, че би могла да се сключи една по-друга спогодба и че сегашната спогодба е вредна за българскитѣ интереси. Ние намираме, че ако не сте могли сега да сключите една износна спогодба, по-добре е било да прекъснете преговоритѣ и да предизвикате въ бъдеще нови преговори, но не съ тая спогодба да товарите българската хазна и да давате подарѣкъ на Дисконто Гезелшафтъ, като жертвувате милиони на българската държава и като оставяте за неопредѣленъ срокъ неуредени претенции. Съ тая спогодба вие оставяте неразрешени въпроси, които утре при други обстоятелства могатъ да възникнатъ и да ни поставятъ въ едно още по-трудно положение. (Рѣкоплѣскация отъ лѣвицата)

Х. Майеръ (д. сг): Защо не изпратихте този юнакъ въ Берлинъ?

И. Януловъ (с. д): Защо не го пратиха?

Председателътъ: Има думата г. министъръ-председателътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Личи, че се иска да се даде на този дебатъ единъ широкъ просторъ. Азъ не бѣгамъ отъ това. Сега часътъ е 8, утре е сѣбота. Ще помоля народното представителство да се съгласи следното заседание да бѣде въ понеделникъ. Обаче моятъ другаръ г. министърътъ на финанситѣ ще замине въ чужбина и затуй ще моля ония, които сѫ записани, да му отстъпятъ — впрочемъ той, като министъръ, има право винаги да вземе думата — за да каже, каквото той има да каже още, а другото азъ ще го кажа. По тоя въпросъ и азъ съмъ малко запознатъ. Следъ това заседанието да се вдигне за понеделникъ съ сѣщия дневенъ редъ.

Председателътъ: На дневенъ редъ за следното заседание, което ще бѣде въ понеделникъ, ще бѣдатъ поставени на трето четене законопроектитѣ, които днесъ ми нами на второ четене, и следъ това ще следватъ другитѣ точки отъ днешния дневенъ редъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да.

Председателътъ: Които приематъ да се продължи заседанието и следното заседание да бѣде въ понеделникъ съ казания дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Желалъ бихъ да изслушамъ всичкитѣ оратори и да отговоря накратко на аргументитѣ, които биха били използвани отъ тѣхъ противъ решението, което е внесено въ Народното събрание за одобрение, но не ще мога, понеже утре заминавамъ.

Сега ще ми позволите да отговоря само на тия аргументи, които се развили отъ двамата досега изслушани оратори, аргументи, които, трѣбва да кажа отъ самата

начало, могат да бъдат ценни при други случаи и при други обстоятелства, но които при одобрението на тая спогодба нямат значение. Възвращащото изложение аз се потрудах да съобща на Народното събрание всички важни книги и документи in extenso, без да се впускам въ каквито и да е коментари, заключения, изводи, обвинения или каквото и да било. Аз направих това съ желанието ораторите да запазят при обсъждането й пълно спокойствие и обективност. Обаче, за голямо съжаление, аз съм длъжен да изтъкна, че се внесе повече страст, отколкото спокойствие и обективност от ораторите, които говориха досега.

Преди всичко, г. г. народни представители, направи се укор на правителството, че не е внесло предварително въ финансовата комисия въпроса за Дисконто за проучване. Дали преди сключването на спогодбата или след сключването й, това изрично не се каза, но разбирам — след сключването на спогодбата, след нейното одобрение от Министерския съвет. Ако спогодбата беше внесена въ финансовата комисия, естествено е, че това изложение, което аз направихъ завчера предъ Народното събрание, не бихъ го направилъ. Тогава щяхъ въ комисията да дамъ обяснения по всички въпроси, които биха били повдигнати отъ нѣкои депутати. Азъ дадохъ едно пълно изложение, не скрихъ абсолютното нищо отъ Народното събрание, за да представя предъ народното представителство фактическите предпоставки, при които правителството е било принудено да действа, фактически предпоставки, отъ които могат да бъдат извадени съвършено ясни заключения, които, преценени по надлежния редъ, трѣбваше да ни посочатъ какъ да процедираме: дали да процедираме къмъ една спогодба, или пъкъ да изберемъ една процедура, каквато се предлага отъ г. Пастуховъ — да протакаме, да спираме, да подновяваме и да разпитваме, че това, което търсимъ ние, би могло въ бъдеще да бъде постигнато по-леко — . . .

К. Пастуховъ (с. д): Да отстояваме, а не да протакаме.

Министъръ В. Молловъ: Пардонъ — да отстояваме.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: (Къмъ К. Пастуховъ) Вие казахте да отлагаме и да протакаме.

К. Пастуховъ (с. д): Не е тъй.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Ама писано е въ стенограмите.

К. Пастуховъ (с. д): Смихътъ не е този. Вашето е: „претърпевши до конца спасенъ будетъ“. Това поддържате вие.

Министъръ В. Молловъ: . . . или пъкъ, въ края на краищата, да бъдемъ заставени да се съгласимъ да се подложатъ спорните въпроси на арбитражъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не, азъ се обявихъ противъ.

Министъръ В. Молловъ: Вие сте се обявили противъ?

И. Януловъ (с. д): Никой не може да ни застави, освенъ ако вие сте обещали. Ако вие сте обещали, вие ще си отидете и ще дойдатъ други, защото се знае, че Парламентътъ не е обещалъ.

Министъръ В. Молловъ: Ама вие нѣма да ме учите, г. Януловъ, какво да правя. Седнете на мѣстото си!

И. Януловъ (с. д): Народното събрание не е обещавало арбитражъ. Всички ви го казватъ тукъ: и дѣсница, и лѣвица.

Председателътъ: Моля, г. Януловъ, не прекъсвайте.

Министъръ В. Молловъ: Азъ Ви казвамъ, да не бъдемъ заставени да отидемъ на арбитражъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ама недей казва, че азъ съмъ казалъ да отидемъ на арбитражъ.

Министъръ В. Молловъ: Не сте го казали, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Това е друго.

Министъръ В. Молловъ: Азъ казвамъ известни положения, отъ които правителството трѣбваше да прецени кое е за предпочитане: дали прѣки преговори, дали слагане въпроса на арбитражъ, дали отлагане и протакане на преговорите дотогава, докогато се убедимъ, че нашата позиция може да бъде възприета отъ другите. Изборътъ между тѣзи възможности е единъ въпросъ, колкото правенъ, толкова и политически. И когато ние сме решавали въпроса за започване на преговори, ние имаме предъ очи, че днесъ Германия има едно правителство, което по препирните ни съ Дисконто ще гледа по-хуманно, по-справедливо. Това е нашето основание. И тъй бѣше ни казано отъ много мѣста и отъ приятелска страна: „Не пропусайте момента, защото е възможно да настѣпятъ моменти, когато вие ще имате работа съ други правителства, и съ съвършено прѣмѣнени обстоятелства“.

Н. Стамболиевъ (з. в): Значи, ние сме късметливи!

Министъръ В. Молловъ: Дали да отидемъ на спогодба, позволете на правителството да прецени, и при всичките данни и сведения, съ които то разполага, може би ще прецени по-правилно, отколкото това се вижда отъ вънъ. Но, казвамъ, при всички тия въпроси, за насъ бѣше важно преди всичко да решимъ: спогодба ли или да търсимъ другия начинъ — тоя, който се разви тукъ, отъ тая трибуна — който е много лесенъ за развиване. Ако азъ бихъ билъ на вашето мѣсто, може би бихъ ви далъ още повече аргументи, . . .

К. Пастуховъ (с. д): Значи, имате ги?

Министъръ В. Молловъ: . . . които се ценятъ отъ други хора, отъ трима души евентуално, които ще бъдатъ на зелената маса, които ще пишатъ своето мнение вече като решаващо мнение дали аргументите иматъ стойностъ или нѣматъ. Какъ може да действа правителството въ такива случаи? То е да се преценятъ позициите, аргументите отъ хора, които, безъ да бъдатъ общественици въ широкия смисълъ на думата или безъ да бъдатъ политици, както се иска отъ други, да иматъ голѣма опитностъ, юридическа, обществена, а, мога да кажа, и държавническа. И предъ тѣзи господа, които ние избрахме, бѣше сложенъ този въпросъ. Казахме имъ: ето ви, г-да, всичките книги; вие ще видите какъ се е развивалъ въпросътъ, вие ще се убедите дали има ангажментъ или нѣма ангажментъ за държавата, вие ще прочитате всичките аргументи, основания и мотиви, които биха могли да бъдатъ изтъкнати въ полза на оная теза, която поддържаше и поддържа българското правителство до последно време, т. е. до внасянето на тая спогодба, когато вече аргументите на едната и на другата страна падатъ, а трѣбва да ценимъ спогодбата по добитите резултати.

Завчера азъ ви четохъ нѣкои мнения, но нека ми бъде позволено да прочета още нѣкои, за да видите, че въпросите сѣ били обмислени най-сериозно и най-внимателно.

Първиятъ въпросъ бѣше за авоарите на Българската народна банка. Ето що казва единъ вещь човѣкъ, недалеченъ отъ вашите срѣди: (Чете) „1. Ако авоарите бѣха запазени до днесъ, Българската народна банка има право да ги получи въ днешната германска валута — златни марки, защото внеските сѣ били направени въ марки, отговарящи на златни франка по уговорения курсъ. Българската народна банка е имала златна наличностъ, която подлежи на псвръщане въ същата валута, за която берлинските банки сѣ задължени.“

„2. Обезценението на германската марка, като монетна единица, не може да има значение за авоарите на Българската народна банка като чуждестранно банково учреждение, и, следователно, издължаването отъ страна на берлинските банки чрезъ обезценени марки не може да се признае за правилно, освенъ при изриченъ текстъ въ закона.“

„3. Изплащането на суми въ обикновени книжни марки презъ време на обезценението на марката може да стане само чрезъ една валоризация, т. е. прѣсметане разликата между златната и книжна марка. Противното може да се приеме само възъ основа на изрични правни норми.“

„Блокирането на авоарите на Българската народна банка отъ берлинските банки е станало чрезъ наложенъ секвестъръ отъ страна на германското правителство. Доколко тая мѣрка на казаното правителство е правомѣрна отъ гледището на международното право, има значение за отговорностите на германската държава, но не и за

тия на берлинските банки, които държат авоарите на Българската народна банка. Последният не могат да се противопоставят на запрещението от страна на държавата и отказът им да плащат по нареждане на Българската народна банка не ги прави лично отговорни за вреди и загуби. Така че, един иск на Българската народна банка против Дисконто и против берлинските банки за вреди и загуби, поради задържане на авоарите от 1921 до 1923 г., би бил неоснователен“.

К. Пастухов (с. д): Ама казва, че Райхът може да бъде отговорен.

Министър В. Моллов: Чакайте, имайте малко търпение, ние имаме два часа търпение да слушаме много голями думи. (Продължава да чете) „Тук отговорността изцяло пада върху третото лице — германската държава, която е наложила принудителна възбрана“.

К. Пастухов (с. д): Това казвам и аз.

Министър В. Моллов: „Ако тази мърка е била предприета поради неправилното тълкуване на Ньойския и Версайския договори, отговорност съществувала; но ако тя се е наложила като контра мърка, вследствие наложения от страна на българското правителство секвестър върху имотите и правата на германски подданици у нас, въпросът става по-труден и ще се реши по началата на международното право за подобни случаи.“

„Въз основа на горното, като се има пред вид, че Българската народна банка е изтеглила своите авоари при и с обезценена марка, налага се спорът да бъде решен с участието и на германското правителство, а не само на Дисконто Гезелшафт и евентуално другите берлински банки“.

К. Пастухов (с. д): Много право.

Министър В. Моллов: Но за какво да ви чета повече? Първо, авоарите са изтеглени въ обезценена марка. Фактът е, че преди тяхното обезценение те не са обрнати въ чужди девизи от Българската народна банка. Какво остава да се прави? Да се привлече германското правителство към отговорност за секвестра. И то, ако се признае, че този секвестър е незаконен. Затуй аз ви прочетох онова писмо, което Междусъюзническата комисия въ София пише на българското правителство, въ което казва: „Какъ вие сте позволили на Народната банка да тегли от тези авоари, когато, въз основа на чл. 145 от договора за мир, те основателно се секвестрират“? Какво значи това? Значи, че ние тръбва да теглим германското правителство на съд, ако то отказва — а то винаги е отказвало най-решително да третира този въпрос — и ако го теглим под съд, тогава ще тръбва да видим какво иска Репарационната комисия, т. е. да се подчиним на един арбитраж.

К. Пастухов (с. д): Отговорност не значи, че непременно тръбва да го теглим под съд.

Министър В. Моллов: Недейте ме пресича, аз не Ви пресичах. — Такъв арбитраж германското правителство един път е правило съ Репарационната комисия по тълкуване на известни постановления на Версайския договор. Аз зная тия тълкувания, обаче въ дадения случай то не ни засяга. Сега има други различни препирни и тълкувания, които отидоха на арбитраж. Когато имаме това мнение на Междусъюзническата комисия, когато имаме това, което поддържа германското правителство въз основа на чл. 145 от Ньойския договор и съответния член 434 от Версайския договор за правото да наложи секвестър върху тези авоари, кажете, г. г. народни представители, имаме ли ние сериозни основания да се отнасяме по този начин към отказа на германското правителство и то днешното — да вземе под внимание този въпрос по негови съображения? Аз ще ви кажа и друго. Германия се е присъединила към факултативните клаузи за задължителен арбитраж под едно условие — че на такъв арбитраж може да се подложат само онѝзи препирни, които са изникнали след като тя е приела тая факултативна клауза. Тази препирня е изникнала преди това. Следователно, ние нѝмаме никаква процедура, за да можем да подведем германското правителство да отговаря за действия, които то е извършило,

защото, от една страна, по същество ние не бихме могли да поемем тази отговорност. И по форма не бихме могли да осъществим това. Ето ви първото положение. Извинете, че аз говоря работи, които са извън категорията на онѝзи, които ви четох по-рано.

К. Пастухов (с. д): Не е само съдебна отговорност.

Министър В. Моллов: Следователно, говори се и се чете от г. Дрънски, че сме имали 840 милиона марки — имали сме, но важно е кога сме ги имали. Тамъ е въпросът. Не сме ги имали въ 1928 г., за да ги жертвуваме и да ги хвърлим. Това се отнася за 1918 г., когато не знам по какви съображения се е водила друга политика, когато не се обръщат въ чужди девизи, а се дават чужди девизи, за да се купуват марки.

Д-ръ И. Бешков (з. в): Кога е станала сдѣлката?

Министър В. Моллов: Това бѝше през времето на министър Турлаков.

К. Пастухов (с. д): Въ 1918 г. Турлаков не е бил министър.

Д-ръ И. Бешков (з. в): По-иначе стои въпросът, г. министре.

Министър В. Моллов: Тогава са били 830 милиона, въ 1921 г. спадат на 540 милиона. Тогаващото спадане на марката не е толкова голямо; но въ 1921 г. започва катастрофалното спадане. Следователно, ние сме пред едно създадено фактическо положение. При все туй, ние сме употребили този аргумент изцяло и аз съм давал такива изявления, като нееднократно съм говорил и на отговорни личности от Германия, с които съм се срѣщал въ сесията на Обществото на народите, че Българската народна банка е притежавала такива авоари, че те са обезценени вследствие на ваш секвестър, че ако сте направили секвестър, защо не сте ги прехвърлили. И най-сетне винаги съм изтъквал туй положение на България, тази връзка, която съществува между договорите за заеми, политическите събития, отговорности и т. н., даже до такава степен, че нѝкой път е стигало почти до разрыв и до размѣняване думи от малко по-тежък характер. Така че нито един от тези аргументи не е бил пропуснат.

На второ мѣсто, г. г. народни представители, като оставим настрана това, без да влизам въ по-нататъшна преценка, защото ние тук нѝма да рекриминираме или съчиняваме, а само да констатираме обстоятелствата, фактическото положение, ето ви и едно друго мнение — това на покойния д-ръ Сава Ивановъ, без съмнение, един от най-добрите и най-видните наши цивилисти. Мнението му се отнася до всички въпроси, но, за да не ви отекчавам, ще го цитирам само по един пункт: (Чете) „По въпроса за аванса от 120 милиона франка от краткосрочния договор би могло да се говори за уреждането на нѝкои смѣтки между договорящите страни и то до толкова, доколкото въ действителност българската държава е реално използвала нѝкои суми или облиги от произведението на казания заем“.

Това се повтаря и по-после, и аз ви посочих сумите, които България реално е използвала от тези аванси, които и са дадени през 1914 и 1915 г. Аргументът, който сега се употребява, че „не било гласувано от Народното събрание“ — и то не първите четири договори, защото аз ви посочих чл. 49 от конституцията — не важи не затуй, защото при гласуването бил сгазен правилникът на Народното събрание, но вследствие на положението, че само Народното събрание има право да цени, дали един закон е бил гласуван конституционно, а не и съдилищата. А пък българското Народно събрание и през 1915, и през 1916, и през 1917, и през 1918 г., и до днес днешен не е вземало никакво решение въ смисъл, че тези договори от 1914 г. са били гласувани нередовно. И затуй аз ви цитирах мнението на парламентарната комисия за одобряване докладите на Дирекцията на държавните дългове, когато този въпрос се представя пред Народното събрание, но Народното събрание не е разисквало и не е вземало никакво решение. Тогава един път договорите публикувани, един път известни и изпълнени въ нѝкои части — сега ние можем да приказваме всичко, то е така, и аз съм участник въ събитията от 1914 г. и зная това — пред който съд

да отидете, предъ който арбитражъ да се изправите, вие ще получите отрицателенъ отговоръ. И затуй азъ ви прочетохъ мнението за валидността на тѣзи договори, което изхожда отъ репарационната комисия въ Парижъ, онази институция, къмъ която, както и въ други случаи, па и сега още, ние трѣбва да се обръщаме за разрешаване на нѣкой въпроси, които сж отъ много важенъ и същественъ интересъ за насъ. Тамъ се казва, че договоритѣ сж валидни. Това е едно разбиране, което е било разисквано нееднократно и е било признавано отъ всички видни юристи. Всички казватъ: „Нѣма какво да правите“.

Прави се и друго възражение, като се посочва допълнителниятъ договоръ, спогодба или споразумение, отъ 31 юлий 1915 г., който не е ратифициранъ отъ Народното събрание. Валиденъ ли е той или не е валиденъ? Ето още единъ въпросъ, който се сложи предъ юриститѣ. Отъ тѣхъ единъ отговори, че този договоръ не е валиденъ; други отговориха, че е валиденъ, защото е приведенъ въ изпълнение. И делегацията, която третираше този въпросъ, се намѣри въ следното положение. Тя казва: предъ Дисконто Гезелшафтъ ние поддържаме туй положение съ всичкитѣ негови послѣствия, обаче не можемъ да кажемъ, отъ една страна, че договорътъ е изпълненъ, а, отъ друга страна, че не е валиденъ; не можемъ да искаме да се приеме, че части е изпълненъ, а отчасти да го изхвърлимъ, защото той или е валиденъ, или не е валиденъ. Кое ще реши въпроса? Обстоятелството, че тази спогодба не е гласувана отъ Народното събрание, по известни съображения на тогавашното правителство, нѣма значение. Правителството е мислило, че тя не е трѣбвало да бѣде положена на гласуване отъ Народното събрание, защото е обяснявала нѣкои текстове отъ предишни договори, или пъкъ защото е била действително изпълнена, и, следователно, съ съгласието на двѣтѣ страни е влѣзла въ сила и въ приложение. И когато се е разисквалъ този въпросъ, нашитѣ доверници или по-добре нашитѣ делегати — въ първия случай, това сж доверници на държавата — дохождатъ до заключението, че не трѣбва да забравяме, че ще трѣбва да повърнемъ реално полученитѣ и използвани суми. Тая позиция се запазва до последния моментъ и на нея сж стояли мнозина преди насъ. И въ България, и навсѣкжде ще ви кажатъ: „Вие сте получили нѣщо реално, следователно, поне това, което сте получили, ще трѣбва да го признаете и върнете“.

Но азъ се връщамъ къмъ мнението на д-ръ Сава Ивановъ. (Чете)

„На шесто мѣсто, предстои да бѣде обсъденъ въпросъ за обезценитѣ авоари на Българската народна банка при Дисконто Гезелшафтъ между Народната банка и българската държава, отъ една страна, и Дисконто Гезелшафтъ, отъ друга страна. Тукъ бихме могли, въ защита на българската кауза, да използваме и нѣкой наредби отъ мирнитѣ договори, както и известни законоположения въ Германия, свързани съ обезценението на германската марка“ — вализацията за известни заеми.

„На всѣки случай, моето мнение е, че българското правителство трѣбва да направи всичко възможно и да потърси съдействие отъ всички страни, за да свърже разрешаването на рекламацията на Дисконто Гезелшафтъ съ рекламациитѣ по нашитѣ авоари, нахоящи се въ сѣщата банка“ — това ние сме направили.

„Накрай, позволявамъ си да изкажа скромното мнение“ — това е важното — „че въ интереса на страната би било, ако възникналитѣ взаимни рекламации, както по-горе сж изложени, биха били разрешени съ едно миролюбиво разбирателство. Ако ли, обаче, това е невъзможно и ако правителството намѣри за необходимо да сложи на разискване и разрешаване тѣзи спорове предъ нѣкой арбитраженъ или другъ сѣдъ, то трѣбва, на всѣки случай, да бѣдатъ свързани и нераздѣлно разрешени както рекламациитѣ на Дисконто Гезелшафтъ, така и тѣзи на Българската народна банка, респективно на българската държава“.

Вие чухте по-горе, че рекламацията на Българската народна банка срещу частни банки нѣма да бѣдатъ свързани съ успѣхъ, трѣбва да привлечемъ германското правителство. Азъ ви казахъ, че това не можемъ да направимъ по съображението, че то не се е присъединило къмъ тази факултативна клауза, и още по едно второ съображение, че по същество нашата работа е такава, че ние не бихме могли да разчитаме на успѣхъ.

При туй положение, г. г. народни представители, какво оставаше? Решението е ясно за правителството. То не може по принципъ да води една политика: такава, че да

казва навсѣкжде: „Ако не можемъ да дойдемъ до спогодба, ще протакаме въпроса“, а ще казва, както казватъ навсѣкжде въ културна страна, че въ края на краищата можемъ да дойдемъ до арбитражъ, но при едно условие. Не ви съобщихъ това първия пътъ, когато г. Мушановъ ме питаше дали имаме ангажментъ за арбитражъ; сега ще ви кажа: да, имаме, ако не дойдемъ до споразумение, но при условие, всички наши рекламации да бѣдатъ сложени на арбитражъ, следователно, и нашитѣ рекламации срещу германското правителство и срещу частнитѣ банки, произходящи отъ обезценяването на германската марка. Не е въпросътъ тамъ, че азъ вътрешно, следъ тѣзи мнения на компетентни юристи, бихъ билъ убеденъ, че нашата рекламация не ще свърши сполучливо и ние не ще спечелимъ, но то е едно срдство, отъ което държавитѣ се отклоняватъ, което и германското правителство не би желало да приеме, което и самитѣ банки не желаятъ, защото въ всѣки случай и за тѣхъ този въпросъ се явява такъвъ, че тѣ желаятъ по миролюбивъ начинъ да го разрешатъ. И виждате какъ отъ възможност за единъ арбитражъ се отива пакъ къмъ едни преговори, къмъ една спогодба, къмъ едно миролюбиво разрешаване на въпроса.

И тогава, когато ще ценимъ работата на българската делегация, ние ще трѣбва да я оценимъ не така — че този аргументъ, споредъ моето разбиране, е силенъ, че онзи е още по-силенъ, че има хуманни, справедливи съображения, че България ли само ще плаща, че положението на България е такова и т. н., нѣща, които, както ви казахъ, мога да изложа съ сѣщия патосъ, съ сѣщата убедителност и може би съ повече аргументи, отколкото г. Пастиховъ. Въпросътъ се слага другояче: нашитѣ делегати дали сж употребили всички аргументи, дали тѣ не сж изпуснали каквото и да било, което би могло да бѣде казано въ полза на нашата теза, въ полза на България, дали тѣ не сж пропуснали нѣкой моментъ, дали тѣ не сж пропуснали нѣкакво въздействие, дали тѣ не сж се отнесли до външното министерство или до финансовото министерство въ Германия, какви отговори отъ тамъ сж получили, какви съвети имъ сж били дадени, какво настояване е било упражнено, какво е разбирането въ официалнитѣ срдѣ, въ управляющитѣ срдѣ, които носятъ отговорност за разрешаването на тѣзи въпроси? Така би трѣбвало да бѣде ценено.

Ние имаме всичкитѣ доклади, които нашата делегация е правила — нееднократни мемоари къмъ Дисконто, нееднократни мемоари къмъ Reichsfinanzamt, къмъ външното министерство; отишли сж и въ Райхсбанкъ. По всички тѣзи въпроси, които, безспорно, се явяватъ свързани единъ съ другъ, тѣ сж имали най-продължителни разисквания не само устно, но и писмено, които ние можемъ да проверимъ въ отчета, за да видимъ какво е извършила нашата делегация. И мога да ви кажа, че тя не е пропуснала нито едно отъ тѣзи съображения, които тукъ се изложиха, а, напротивъ, отъ своя страна тя е прибавила много повече аргументи и може би съ една по-голяма тежестъ въ дадения случай, отколкото това би могло тукъ да бѣде казано и поддържано.

Ама ще се каже: Българската народна банка е имала известни авоари, които сж ценени отначало толкова, по-сетне сж ценени по-малко; обезценяването на тия авоари представлява за Българската народна банка една загуба отъ 89, да кажемъ 90 милиона швейцарски франка — защо тѣзи авоари не сж били компенсирани съ онова, което е било длъжано отъ държавата, ако то е било длъжано, и въ такива размѣри, за каквито се говори тукъ?

Г. г. народни представители! Въ 1921 г., когато се предложи такава компенсация въ обща форма, тя не се извърши; когато се започнаха опититѣ за преговори съ Дисконто, тѣ не се продължиха; когато на 10 февруарий Дисконто телеграфира, че е готово да изучи общността на всичкитѣ въпроси и, следователно, да прибѣгне евентуално къмъ възможна компенсация, нищо не стана. Това, което би трѣбвало въ този случай въ сѣщностъ да се извърши, е лесно за отгатване, но тогава Българската народна банка се е занимавала съ въпроса за вдигане на секвестра. Българското правителство, опасявайки се отъ чл. 139 и отъ Репарационната комисия, не прави постѣпки, щото тѣзи авоари, които представляваха злато тогава, или поне една частъ отъ злато, да бѣдатъ ефективно прехвърлени. Азъ ви прочетохъ съответнитѣ мнения и ви представихъ оная психология, която е съществувала тогава. Сега е лесно да сѣдимъ, но трѣбва да се пренесемъ

въ онова време, когато се е рисувала опасността за поглъщането на мината „Перник“.

Бихме ли могли ние да вземем да пледираме предъ свѣта споредъ всички тѣзи правила, които ние намираме още въ романтическата поезия отъ Шилера насамъ, да направимъ една декламация къмъ горитѣ, къмъ водитѣ, къмъ звездитѣ, къмъ небето, къмъ слънцето: нѣма ли чувство, нѣма ли у него хуманностъ, какъ може така хладнокрѣвно да гледа, щото съществени интереси на една малка, бедна, нещастна страна да бждатъ така накрѣпени, да бждатъ мачкани, да бждатъ поглънати отъ нѣкакви други капиталистически или чисто и просто завоевателни интереси? Ами това е романтизъмъ, г. г. народни представители! Въ никоя държава, каквато и да бжде тя, безразлично дали се управлява отъ лабуристи или се управлява отъ Сталинъ или Калининъ, по такъвъ начинъ държавни въпроси не се разглеждатъ, не се решаватъ. Опасността тогава така се е разбирала; азъ може би тогава не съмъ вниквалъ въ тѣзи въпроси, но така ми е тя представена и азъ я чувствавамъ.

И понеже това е било така, може би правиятъ пътъ не е билъ избранъ, и ние сме дошли до едно положение, къмъ което въ сжщностъ, трѣбва да ви кажа, сме тръгнали още отъ 1915 г.: до положението, въ което изпадатъ всички държави съ нещастно свършили войни. Германската марка, както и нашиятъ левъ, въ сжщностъ сж били осждени да бждатъ обезценени вследствие на историческите събития, за които нашата малка воля, нашето участие, каквото и да бжде то, може да има значение, но не може да има онова решающе значение, каквото ние си представляваме, че по нѣкой пътъ волята на единичния човѣкъ или на човѣшкитѣ маси може да има въ подобни случаи.

Следователно, това не трѣбва да се забравя. Това положение ние можемъ да инкриминираме, можемъ да се възмущаваме, и всичко сме правила, протести и какво не, въ 1914 и 1915 г., за да не бжде увлѣченъ българскиятъ народъ въ една нещастна война, тази война, която бѣше противъ неговитѣ разбирания, противъ неговата душа, противъ неговия умъ — но събитията сж събития; тѣзи събития ние не можемъ да върнемъ назадъ, не можемъ да отпичнемъ отъ онова време, откогато колелото на историята е тръгнало да върви и подъ което ние, за нещастие, сме попаднали.

К. Пастуховъ (с. д): Да не ни смаже!

Министъръ В. Молловъ: Следователно, всичко това е хубаво. Но азъ ви казахъ: ние ликвидираме при дадени положения, при дадени обстоятелства и условия, известни създадени задължения, известни създадени положения. Тогава за какво сме ние отговорни? Азъ ви казахъ: единствениятъ начинъ на оценка е да видимъ дали нашата делегация си е изпълнила дълга, дали не е пропуснала нѣщо. Нашето разбиране е — азъ затуй ви четохъ доказателства, документи, протоколи — че нашата делегация не е пропуснала нищо, не е извършила нѣщо, което да ни даде поводъ да кажемъ: не, ние нѣма да одобримъ този спогодба, ще почнемъ нови преговори, като мислимъ, че ще дойдемъ до по-добри резултати. Нашата делегация прекъсва преговоритѣ, тя стоа два-три месеца въ София, пакъ ги поднови и доби известни резултати.

Но, г. г. народни представители, позволете ми, не мога да съобщавамъ известни нѣща — защото нося отговорностъ — безъ съгласието на други страни. Ако бихъ ималъ това съгласие, бихъ ви ги казалъ и вие бихте дошли до убеждението, че тукъ е направено максималното, за да бждатъ запазени интереситѣ на държавата. Максималното е направено и отъ мѣрдави хора въ Германия, за да се сключи тази спогодба. Компенсация не е станала въ 1921 г. — по-нататкъ какво можехме да правимъ ние? — Преговори. За тѣхъ ние издействувахме отъ Репарационната комисия и отъ Междусъюзническата комисия благословия; получихме разрешение да третираме, подъ условие, че тя ще одобри спогодбата. Азъ ви четохъ онова, което е установено отъ наши делегати и отъ хора, които сж вникнали въ тази материя въ края на 1923 г. и въ началото на 1924 г. То не е било одобрено, и щастливо е това неодобрение, защото вие виждате какво е било настроението тогава и какви резултати биха могли да бждатъ добити при ония обстоятелства. Обстоятелствата се измѣниха, хората, които управляватъ, се промѣниха — не тукъ, азъ за тукъ не говоря, а специално за Германия, защото ние следваме сжщия пътъ отъ 1923 г. насамъ —

създадоха се други по-благоприятни отношения, създаде се едно нѣщо, г. г. народни представители, което не трѣбва да забравяме.

Ние бѣхме доста много корени въ известни срѣди, че не сме влѣзли въ преговори, преди да мислимъ за сключване на заема, че въ такъвъ случай щѣли сме били да получимъ по-добри резултати. Това е капитална погрѣшка. Обществото на народитѣ не свърза своя протоколъ съ обстоятелството, че ние трѣбва непременно да уредимъ въпроса съ Дисконто Гезелшафтъ, но свърза своя протоколъ само съ единъ въпросъ — да има сигурностъ по отношение залозитѣ, а именно: вноснитѣ мита, които се залагаха по този заемъ, да бждатъ свободни. По туй специално азъ водихъ преговори съ най-мѣрдави хора, които се занимаваха и съ репарациитѣ, и съ прилагането на договора за миръ и които, като юристи или като опитни общественици, банкери и финансисты, биха могли да дадатъ едно мнение, за да ни упътятъ или въ посока къмъ единъ арбитражъ съ Дисконто Гезелшафтъ, или въ пътя на друго разрешение. Ние по пътя на преговоритѣ добихме отказъ отъ тая претенция върху вноснитѣ мита. Инакъ би трѣбвало да отидемъ на арбитражъ; инакъ не можехме да сключимъ никакъвъ заемъ; ако има нѣкакви прѣчки, ако се предлагатъ като гаранция заложени приходи, никой нѣма да ги приеме. Ясно е, че въ този случай трѣбваше да изберемъ онова, което ни дава възможностъ да извършимъ финансовата операция и което ни дава възможностъ, когато можемъ, свободно, безъ каквато и да е принуда, по единъ разуменъ начинъ, да свършимъ съ една препирня.

Г. г. народни представители! Въ това отношение протоколътъ на Обществото на народитѣ и участието на финансовия комитетъ имаха твърде благотворно влияние върху претенциитѣ на Дисконто Гезелшафтъ. Дисконто не може въ такава срѣда, отъ която и то се намѣра въ зависимостъ, да излѣзе съ нѣщо, което не би могло да бжде поддържано по единъ начинъ основателенъ, по единъ начинъ убедителенъ. Но ние имахме на наша страна убеждението, че се боримъ за една кауза, въ която нашитѣ интереси сж действително много чувствително ангажирани, въ подкрепа на която ние имаме аргументи, които трѣбва да бждатъ взети подъ внимание. Съ това непрекъснато съприкосновение съ хората отъ финансовия комитетъ ние можахме да дойдемъ до освобождението, отъ една страна, на вноснитѣ мита за друга целъ, а, отъ друга страна, до възможността да сключимъ една спогодба при едни сравнително по-благоприятни условия.

Ето по този начинъ ние дойдохме до убеждението, че трѣбва да водимъ тия преговори. И тѣ се водиха. Въ делегацията участвуваха хора, които вие знаете. Ние знаемъ тия хора, знаемъ тѣхнитѣ действия и ценимъ резултата. Нейде забравя, че съ този резултатъ се ликвидира въпросътъ за едно голѣмо национално богатство, каквото, не съмъменю, е мината „Перникъ“, защото дружеството е образувано по единъ договоръ, който не е първиятъ или вториятъ договоръ, а е другъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): Това би било вече скандалъ надъ скандалитѣ!

Министъръ В. Молловъ: А отъ 31 юний 1915 г. . . .

Я. Сакжзовъ (с. д): И такива претенции, ако сж заявили, това действително е скандалъ!

Министъръ В. Молловъ: Не само че е заявено, г. Сакжзовъ, но азъ мога да Ви кажа, че до такава степенъ е заявено, че ако бихме отишли на арбитражъ, не зная какъ бихме свършили.

Я. Сакжзовъ (с. д): Г. министре! Азъ искамъ да заявите, че е заявено еди кѣде и еди какъ.

Министъръ В. Молловъ: Въ преговоритѣ е заявено, че тѣ не се отказватъ отъ мината „Перникъ“ — азъ го четохъ — че сж готови да отидатъ на каквѣто и да е арбитражъ, че сж убедени, какво въ такъвъ арбитражъ. . .

К. Пастуховъ (с. д): Вие сами завчера говорихте, че минна „Перникъ“ нѣма въ договора. А Радославовъ и Тончевъ дадоха всичко, безъ да ни се дадатъ пари.

Министъръ В. Молловъ: Какво съмъ заявилъ? Азъ ви заявихъ това, което се издействува отъ Репарационната комисия.

К. Пастуховъ (с. д): Не, не.

Министъръ В. Молловъ: Но когато Репарационната комисиия се откажа отъ своитѣ права по чл. 139 отъ договора за миръ, ...

К. Пастуховъ (с. д): Не това

Министъръ В. Молловъ: ... за противната страна тѣ съществуватъ, защото същата страна казва, че всички договори сѣ валидни.

К. Пастуховъ (с. д): Безъ да сѣ изпълнени.

Министъръ В. Молловъ: Но когато вие имате едни компетентни решения, когато имате юристи — които струватъ повече отъ насъ двамата, г. Пастуховъ — които казватъ, че договорътъ за мината „Перникъ“ е валиденъ, ...

К. Пастуховъ (с. д): Но Вие казахте, че безъ да е изпълненъ договорътъ се е пристѣпило къмъ образуване на дружеството за експлоатация на мината.

Министъръ В. Молловъ: Договорътъ за заема е единъ, а договорътъ за мината е другъ. Тѣ сѣ свързани. Но договорътъ за мината „Перникъ“ е приложенъ въ другъ смисълъ, а първиятъ не е приложенъ.

К. Пастуховъ (с. д): Единиятъ произтича отъ другия.

Министъръ В. Молловъ: Виждамъ какво искате — арбитражъ, че да бъдемъ осъдени, както по Деклозиеръ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Най-малко 50 пъти се е казвало тукъ, че отъ тия четири договори договорътъ за аванса отъ 120 милиона лѣва, който е изпълненъ, той свързва мината „Перникъ“, а не договорътъ за заема.

К. Пастуховъ (с. д): Това е тезата на Тончевъ, а пъкъ нашата теза не е била същата.

Министъръ В. Молловъ: Ами и нашата теза не е същата. Не се ли разбираме? Азъ не plediramъ нашата теза, а ви обяснявамъ каква е опасността. Вие опасността не я виждате.

К. Пастуховъ (с. д): Не е така.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ казвамъ това, което е истината. Прочетете договора и ще видите — и е твърде понятно — че тия, които сѣ дали 120 милиона лѣва, сѣ обвързали всичко, на първо мѣсто мината „Перникъ“.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Молловъ каза, че нѣма договори, че не сѣ минали презъ Народното събрание.

Министъръ В. Молловъ: Не, не.

К. Пастуховъ (с. д): Ама не за главния договоръ, г. Молловъ, а за втория авансъ Вие казахте, че не е миналъ презъ Народното събрание.

Министъръ В. Молловъ: Не е въпросътъ за главния договоръ, не е и за второстепенния, но не е Народното събрание мѣсто, където тия аргументи могатъ да бъдатъ излагани. Азъ не защитавамъ Тончевъ, азъ не защитавамъ Радославовъ, но ви излагамъ едно фактическо положение. Азъ ви излагамъ едно положение, въ което се намира правителството, да реши, къде ще отиде единъ въпросъ и по каквъ начинъ ще действува. Вашитѣ аргументи азъ повече съмъ ги развивалъ. Г. Дрънски чете нѣщо, безъ да разбере защо така е говорено, преди да почнемъ преговоритѣ. Азъ мога да поддържамъ свършено друго, за да дойда до едни свършено други резултати. Когато азъ ви излагамъ тукъ едни опасности, то е защото тѣ сѣ разумно оценени отъ известни хора, които обективно гледатъ на тѣхъ, и които ни даватъ съвети, които ние трѣбва да слушаме.

Г. г. народни представители! Повдига се още единъ въпросъ — въпросътъ за нашитѣ задължения къмъ известни руски банки. Такива задължения сѣ останали да съществуватъ въ смисълъ свършено съмнителенъ. Недейте ме заставя да ви правя нѣкакви изявления, че после да четете протоколъ и да ми теглите езика извънъ устата,

да казвате: министърътъ на финанситѣ така казалъ — иначе казалъ. Оставете една работа, която не е разрешена, да не се свързва съ декларации. Дългътъ е въ руски рубли. Рускитѣ рубли сѣ предлагани и сѣ на разположение на оная банка, която би считала, че има право да ги получи. Такава банка досега нѣма. Този авансовъ договоръ отъ 10 милиона рубли е гарантиранъ съ два държавни бона, които не е известно къде се намиратъ. Този заемъ не е сключенъ отъ частни банки, а е сключенъ съ руското правителство чрезъ Государствения банкъ, която е авансирала известни суми на България. Отъ тамъ вие ще разберете, че въ този случай препирната, която искате да повдигнете, за да се прихванатъ тѣзи суми, когато по нареждане на българското правителство сѣ обрънати въ руски рубли, е препирня, която не може да се поддържа — извинете, че съмъ дълженъ това да кажа, но вие ме предизвиквате да ви го кажа. Това е положението. Изучването на всички въпроси, може би, въ единъ или два дена не може да стане. Не отричамъ, че всѣки единъ може да дойде съ едно собствено убеждение, че може да мисли, какво то по-добре би защитилъ интереситѣ на държавата. Но, г-да, когато ще преценявате полученитѣ резултати, вие не трѣбва да застанете на становището: ако азъ бихъ билъ на това мѣсто, какви аргументи бихъ употребилъ, а на становището, дали хората, които сѣ водили тѣзи преговори, сѣ защитили достатъчно интереситѣ на държавата. И нашето убеждение, г. г. народни представители, е, че тѣ сѣ защитили интереситѣ на държавата, че сѣ добили благоприятни резултати. И когато ще преценяваме доколко тѣзи резултати сѣ благоприятни за насъ, ние трѣбва да ги сравнимъ съ претенциитѣ на противната страна, които тя е поддържала до последния моментъ и която е била готова да ги подложи на каквото и да е друго разискване, върху която е било въздействието, защото и политически тѣзи преговори сѣ били водени по всички способи и начини, по които тѣзи преговори се водятъ. Като имате това предъ видъ, азъ не зная дали можете днесъ да правите такава критика.

Азъ смѣтамъ, че вие не можете да правите тая критика и отъ съображението, че ще се дадатъ български пари. Че кого не боли за тѣхъ? Мене най-вече ме боли. Става 3 или 4 години какъ се разправяме по тѣзи работи, следъ като съмъ проучилъ лично преписката, следъ като съмъ ходилъ и съмъ се препиралъ и съмъ търсилъ нѣщо, съ което може да се помогне на тезата на България. Но дохожда се до онова, до което сме дошли днесъ: освобождаваме се спрямо една частна банка или синдикатъ. Какъвто е Дисконто Гезелшафтъ, отъ цѣлия комплексъ спорове, които тежеха или щѣха да тежатъ дълго време и които спорове не биха дали възможност на човѣка свободно да действува и да предприема това, което трѣбва да предприеме. А единъ отъ голѣмитѣ финансисти на Франция, който получи баронска титла едно време, когато титлитѣ имаха значение, баронъ Луи, е казалъ, че за поддържане кредита на една страна тя е длъжна да плаща дори и глупоститѣ на своитѣ управници. Груба дума е, но така е. Това е положението. И колчемъ дойдемъ до убеждение, че ако държавата, по разумни основания, вървейки по единъ пътъ, тя не може да очаква да получи, освенъ лоши резултати, а би получили по-благоприятни резултати, ако би тръгнала по другъ пътъ, естествено, тя ще тръгне въ този последния пътъ. Ние този пътъ на спогодба сме го избрали по съвета на най-опитнитѣ наши хора, въ патриотизма на които можете да възгледате, както и че тѣ не сѣ искали да платимъ нито стотинка повече. И когато дохождаме до такива резултати, азъ трѣбва да кажа, че действително ние бихме направили една по-голяма грѣшка, да не употребя думата „глупостъ“, ако не бихме одобрили тази спогодба съ Дисконто Гезелшафтъ (Ржкопѣлскания отъ сговориститѣ)

К. Николовъ (д. сг): Поетитѣ задължения трѣбва да се изпълняватъ.

Председателътъ: Влигамъ заседанието за початъкъ, съ опредѣления по-рано дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 20 ч и 55 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **СТ. РЯСКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

Стр.

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:
Борисъ Евтимовъ, Константинъ Муравиевъ,
Милю Милевъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Ни-
колай Алексиевъ, Страшимиръ Георгиевъ,
Александъръ Пиронковъ, д-ръ Кънчо Мила-
новъ, Ангелъ Узуновъ, Иванъ п. Янчевъ и Ки-
рилъ Славовъ : 2425

Предложения:

- 1) за разрешаване на Самоковската общинска три-
членна комисия да гласува бюджета на стопан-
ското предприятие за постройката на водопро-
водъ и електрическо освѣтление въ курорта
„Чамъ-кория“ (Предложение на народния пред-
ставител д-ръ Й. Пеневъ) (Съобщение) 2425
- 2) за одобряване договора, сключенъ на 4 май
1929 г. въ Берлинъ между българското прави-
телство и дирекцията на Дисконто-Гезелшафтъ
относительно уреждането спорнитѣ въпроси
между българското правителство и Дисконто-

Гезелшафтъ, произхолящи отъ договори отъ
12 юлий 1914 г. и свързанитѣ съ тѣхъ допъл-
нителни догсвори и конвенция (Продължение
разискванията) 2426

Законопроекти:

- 1) за облагане съ данъкъ моторнитѣ коли (Трето
четене) 2425
- 2) за доставяне по доброволно съгласие на релси
и дребни желѣзнопътни материали за нуждитѣ
на Главната дирекция на желѣзницитѣ и при-
станищата (Трето четене) 2426
- 3) за разрешаване на Харманлийската градска об-
щина да сключи заемъ (Първо и второ четене) 2426

Питане отъ народния представител И. Януловъ къмъ
министъръ-председателя по стачкитѣ на работ-
ницитѣ по тютюнитѣ (Съобщение) 2425

Дневенъ редъ за следующето заседание 2425